

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**
Кафедра _____

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему: **«Правові засади протидії корупції в системі публічного управління»**

Студентки Писаренок Тетяни Вікторівни

Курсу 2

Групи ТУКВ-8-24-М1ПУА(2.0здс)

Спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

Керівник к.ю.н., доцент Левченко В.О.

Оцінка:

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

м. Київ – 2026 рік

Зміст

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	6
1.1. Поняття, сутність та ознаки корупції у публічному управлінні	6
1.2. Історико-правові аспекти формування антикорупційної політики	15
1.3. Причини, умови та наслідки корупції у сфері публічного управління	20
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	34
2.1. Система суб'єктів запобігання та протидії корупції	34
2.2. Нормативно-правове забезпечення антикорупційної діяльності	46
2.3. Практика реалізації антикорупційної політики в Україні	56
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	71
3.1. Основні проблеми функціонування антикорупційної системи.....	71
3.2. Зарубіжний досвід протидії корупції в публічній сфері	77
3.3. Шляхи вдосконалення правових механізмів протидії корупції	85
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що корупція є одним із найбільш небезпечних соціально-правових явищ сучасності, яке негативно впливає на всі сфери суспільного життя, зокрема на функціонування системи публічного управління. Вона підриває принципи верховенства права, демократичні засади державного устрою, гальмує економічний розвиток і створює перешкоди для ефективного функціонування державних інституцій. В умовах трансформації українського суспільства, проведення реформ у сфері публічного управління та євроінтеграційних процесів питання протидії корупції набуває особливої актуальності.

Сучасний етап розвитку України характеризується активним впровадженням антикорупційної політики, що передбачає створення спеціалізованих органів, удосконалення законодавства та запровадження новітніх механізмів запобігання корупційним правопорушенням. Водночас, незважаючи на значні зусилля держави, рівень корупції залишається достатньо високим, що свідчить про наявність системних проблем у сфері правового регулювання та практичної реалізації антикорупційних заходів. Особливо гостро ці проблеми проявляються в умовах воєнного стану, коли зростає навантаження на державний апарат і виникають додаткові ризики нецільового використання ресурсів.

Корупція у системі публічного управління має комплексний характер і проявляється у різних формах: зловживання владою, хабарництво, конфлікт інтересів, неефективне використання бюджетних коштів тощо. Вона не лише знижує ефективність управлінських рішень, а й формує негативний імідж держави на міжнародній арені. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження правових засад протидії корупції, а також визначення ефективних механізмів її запобігання та подолання в системі публічного управління.

Наукове осмислення проблеми корупції та протидії їй знайшло відображення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Значний внесок у дослідження цієї проблематики зробили О. С. Бондаренко, В. О.

Костюков, А. В. Гарбінська-Руденко, М. В. Глух, М. О. Ковальчук, Р. С. Мкртчян, Н. В. Сметаніна, А. В. Лещенко, С. В. Мирославський, М. Предко та інші науковці. У їхніх роботах розглядаються теоретичні підходи до визначення корупції, аналізуються правові механізми її запобігання, а також досліджуються проблеми функціонування антикорупційних інституцій. Водночас, з огляду на динамічність суспільних процесів і постійне оновлення законодавства, потребують подальшого дослідження питання удосконалення правового регулювання у цій сфері.

Метою дослідження є комплексний аналіз правових засад протидії корупції в системі публічного управління, виявлення проблем їх реалізації та обґрунтування напрямів удосконалення антикорупційної політики в Україні.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань: дослідити поняття, сутність та ознаки корупції у сфері публічного управління; проаналізувати історико-правові аспекти формування антикорупційної політики; визначити причини, умови та наслідки корупції; охарактеризувати систему суб'єктів протидії корупції; дослідити нормативно-правове забезпечення антикорупційної діяльності; проаналізувати практику реалізації антикорупційної політики в Україні; визначити основні проблеми функціонування антикорупційної системи; узагальнити зарубіжний досвід протидії корупції; запропонувати шляхи вдосконалення правових механізмів протидії корупції.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації антикорупційної політики в системі публічного управління.

Предметом дослідження є правові засади протидії корупції та механізми їх реалізації в діяльності органів публічної влади.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема діалектичний метод для дослідження корупції як багатогранного соціально-правового явища; системний метод для аналізу антикорупційної системи як цілісного механізму; формально-юридичний метод для дослідження норм чинного законодавства; порівняльно-правовий метод для

вивчення зарубіжного досвіду; а також аналітичні методи для оцінки ефективності антикорупційної політики.

Джерельну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, зокрема Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про запобігання корупції», інші акти антикорупційного законодавства, міжнародні правові документи, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені проблемам протидії корупції в системі публічного управління.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Поняття, сутність та ознаки корупції у публічному управлінні

Корупція є одним із найскладніших і найбільш небезпечних соціально-правових явищ сучасності, що має системний характер і охоплює практично всі сфери суспільного життя. У сучасних умовах розвитку держави вона виступає не лише як сукупність окремих правопорушень, але й як комплексна соціальна проблема, яка впливає на ефективність функціонування органів публічної влади, економічну стабільність, рівень довіри населення до державних інституцій та міжнародний імідж країни. Саме тому дослідження поняття, сутності та ознак корупції у системі публічного управління є необхідною передумовою формування ефективної антикорупційної політики.

У сучасній науці відсутній єдиний підхід до визначення поняття корупції, що зумовлено її багатогранністю та складною природою. У вузькому розумінні корупція розглядається як використання службового становища з метою отримання неправомірної вигоди, тоді як у широкому — як соціальне явище, що проявляється у системному зловживанні владою задля досягнення особистих або корпоративних інтересів [48, с. 8]. Такий підхід дозволяє розглядати корупцію не лише як юридичну категорію, але й як соціально-економічний феномен.

Етимологічно термін «корупція» походить від латинського слова *corruptio*, що означає «псування», «розбещення», «занепад». У класичному розумінні цей термін використовувався для позначення морального розкладу, викривлення нормальної поведінки або руйнування встановленого порядку. Згодом у правовому та політичному дискурсі він набув більш вузького значення, пов'язаного зі зловживанням владою та службовим становищем з метою отримання особистої вигоди. Як зазначають дослідники, етимологічне значення цього терміна відображає його сутнісну характеристику як явища, що руйнує нормальне функціонування соціальних інститутів [38, с. 52].

У сучасній науці корупція розглядається як складне соціально-правове явище, яке охоплює різні рівні прояву та аналізу. Саме тому використовується багаторівневий підхід до її визначення, який дозволяє розкрити зміст цього поняття з різних аспектів.

На першому, загальносоціальному рівні корупція визначається як негативне соціальне явище, що полягає у використанні службового становища в особистих інтересах і суперечить суспільним нормам та цінностям. У цьому контексті вона розглядається як фактор, що підриває довіру до державних інституцій, сприяє соціальній нерівності та гальмує розвиток суспільства [60, с. 264]. Такий підхід дозволяє оцінити корупцію як системну проблему, що впливає на всі сфери суспільного життя.

На другому, політико-управлінському рівні корупція розглядається як деформація механізмів публічного управління. Вона проявляється у прийнятті управлінських рішень не в інтересах суспільства, а з урахуванням приватної вигоди окремих осіб або груп. У цьому аспекті корупція пов'язана з неефективністю державного управління, зловживанням владними повноваженнями та порушенням принципів доброчесності [48, с. 9].

На третьому, правовому рівні корупція визначається через систему конкретних правопорушень, закріплених у законодавстві. Зокрема, Закон України «Про запобігання корупції» визначає корупцію як використання особою наданих їй службових повноважень або пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди для себе чи інших осіб [11]. Такий підхід забезпечує юридичну визначеність поняття та створює основу для притягнення до відповідальності.

На четвертому, кримінально-правовому рівні корупція конкретизується через перелік корупційних кримінальних правопорушень, передбачених Кримінальним кодексом України. У цьому контексті вона виступає як сукупність діянь, що мають високий ступінь суспільної небезпеки та тягнуть за собою кримінальну відповідальність [14].

На п'ятому, міжнародному рівні корупція визначається через положення міжнародних конвенцій і стандартів. Наприклад, Конвенція ООН проти корупції розглядає її як комплексне явище, що включає хабарництво, зловживання впливом, незаконне збагачення та інші форми протиправної поведінки [25]. Міжнародний підхід акцентує увагу на необхідності комплексного та скоординованого реагування держав на це явище.

Багаторівневий підхід дозволяє зробити висновок, що корупція не обмежується лише правовим визначенням, а є багатогранним явищем, яке охоплює соціальні, політичні, економічні та правові аспекти. Саме тому ефективна протидія корупції потребує комплексного підходу, який враховує всі ці рівні.

Відповідно до чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про запобігання корупції», корупція визначається як використання особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, наданих їй повноважень чи пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди для себе чи інших осіб [11]. Це визначення закріплює ключові елементи корупції: наявність спеціального суб'єкта, використання владних повноважень і спрямованість на отримання вигоди.

Разом із тим, науковці пропонують більш розширене тлумачення цього поняття. Зокрема, В. О. Костюков визначає корупцію як комплексне соціально-правове явище, що охоплює різні форми зловживання владою, пов'язані з отриманням неправомірної вигоди, а також діяльність, спрямовану на створення умов для таких зловживань [48, с. 9]. Подібної позиції дотримуються й інші дослідники, які підкреслюють, що корупція є не лише правопорушенням, але й формою деформації соціальних відносин.

Сутність корупції полягає у використанні публічної влади в приватних інтересах, що призводить до викривлення функцій держави та порушення принципів ефективного управління. У системі публічного управління це проявляється у зловживанні владними повноваженнями, ухваленні рішень в

інтересах окремих осіб або груп, а також у неефективному використанні державних ресурсів. Як зазначають дослідники, корупція виступає своєрідним «індикатором» недосконалості державного управління, оскільки її поширення свідчить про наявність системних проблем у функціонуванні державних інституцій [60, с. 263].

Важливим аспектом розуміння корупції є її соціальна природа. Вона формується під впливом різноманітних факторів, зокрема економічних, політичних, культурних та психологічних. У цьому контексті корупція може розглядатися як результат взаємодії держави, бізнесу та суспільства, де кожен із цих елементів може виступати як джерелом, так і об'єктом корупційних практик.

Суттєву увагу у наукових дослідженнях приділяють також морально-етичному аспекту корупції. Вона розглядається як відхилення від норм професійної етики та загальнолюдських цінностей, що призводить до деградації управлінської культури та формування толерантного ставлення до корупційних практик у суспільстві [33].

Корупція у системі публічної влади виступає складним і багатовимірним явищем, яке має системний, а не поодинокий характер, і безпосередньо впливає на ефективність функціонування держави. Її сутність полягає у використанні владних повноважень або службового становища в особистих чи групових інтересах, що суперечить публічним інтересам та підриває основи державного управління. У цьому контексті корупція не є лише сукупністю окремих правопорушень, а набуває ознак деструктивного соціально-правового феномену, який здатен деформувати інститути влади та механізми їх діяльності [48, с. 8].

Передусім деструктивність корупції проявляється у порушенні принципу верховенства права. У ситуаціях, коли рішення приймаються не на основі закону, а з урахуванням приватної вигоди, правові норми втрачають свою регулятивну функцію, а правова система стає формальною. Це призводить до зниження довіри громадян до державних інституцій та формування у суспільстві переконання у неефективності правових механізмів [60, с. 265].

Не менш важливим є вплив корупції на ефективність публічного управління. Корупційні практики призводять до прийняття неефективних або економічно необґрунтованих рішень, що орієнтовані не на досягнення суспільно корисного результату, а на отримання вигоди окремими суб'єктами. Унаслідок цього ресурси держави використовуються нераціонально, а реалізація державної політики втрачає свою результативність [47, с. 239].

Суттєвим проявом деструктивного впливу корупції є деформація інституційної структури публічної влади. У разі системного поширення корупції формуються неформальні мережі впливу, які фактично підміняють офіційні механізми прийняття рішень. У такій ситуації формальні інститути зберігаються, але втрачають свою реальну функціональність, поступаючись місцем неформальним практикам і зв'язкам [48, с. 10].

Корупція також має значний негативний вплив на економічну сферу, що опосередковано впливає на систему публічної влади. Вона створює нерівні умови для суб'єктів господарювання, сприяє монополізації ринків, знижує інвестиційну привабливість держави та гальмує економічний розвиток. У результаті держава втрачає фінансові ресурси, необхідні для виконання своїх функцій, що ще більше посилює її інституційну слабкість [59].

Важливим аспектом є також соціальний вимір корупції. Вона сприяє поглибленню соціальної нерівності, оскільки доступ до публічних благ і послуг стає залежним не від законних підстав, а від наявності ресурсів або зв'язків. Це призводить до формування несправедливих умов у суспільстві та підриває принципи соціальної справедливості [60, с. 266].

Окремо слід відзначити вплив корупції на морально-етичні засади публічної служби. Поширення корупційних практик формує толерантність до порушення норм, знижує рівень професійної етики та доброчесності серед посадових осіб. У таких умовах корупція стає не винятком, а звичною практикою, що ускладнює її подолання [42].

Деструктивний характер корупції проявляється також у підриві демократичних засад держави. Вона впливає на процес прийняття політичних

рішень, може використовуватися для маніпулювання виборчими процесами, фінансування політичних сил або забезпечення лобістських інтересів. У результаті політична система втрачає свою легітимність, а громадяни – довіру до демократичних інститутів [46, с. 403].

Водночас важливо підкреслити, що корупція має здатність до самовідтворення. Вона створює умови, за яких нові учасники системи змушені пристосовуватися до вже існуючих корупційних практик, що сприяє її подальшому поширенню. У такому випадку корупція перетворюється на системне явище, яке інтегрується у механізми функціонування публічної влади.

Корупція у сфері публічного управління має низку характерних ознак, які дозволяють відмежувати її від інших правопорушень та глибше зрозуміти її сутність як соціально-правового явища. Виявлення та аналіз цих ознак є важливим для формування ефективних механізмів запобігання та протидії корупції, оскільки вони відображають специфіку її прояву саме у сфері реалізації публічної влади.

Першою ключовою ознакою є використання владних або службових повноважень. Корупція завжди пов'язана з наявністю у суб'єкта певного обсягу публічної влади або службових функцій, які він використовує не за призначенням. Саме доступ до управлінських рішень, ресурсів або адміністративного впливу створює передумови для виникнення корупційних практик [11].

Другою важливою ознакою є наявність приватного інтересу. Корупційна поведінка обумовлюється прагненням отримати особисту вигоду – матеріальну чи нематеріальну. Така вигода може проявлятися у формі грошових коштів, майна, послуг, пільг або інших переваг, що надаються в обхід законних процедур. Саме поєднання публічної функції та приватного інтересу становить сутнісну основу корупції [38, с. 54].

Третьою ознакою є протиправний характер дій або бездіяльності. Корупційні діяння завжди суперечать вимогам законодавства або порушують встановлені правила службової поведінки. Це може бути як пряме порушення

правових норм (наприклад, отримання неправомірної вигоди), так і зловживання дискреційними повноваженнями у спосіб, що формально не суперечить закону, але порушує його зміст і мету [50].

Наступною ознакою є наявність взаємної вигоди або обміну. Корупція часто має двосторонній характер і передбачає взаємодію між суб'єктом влади та зацікавленою особою. У такому випадку одна сторона надає неправомірну вигоду, а інша – використовує свої повноваження для досягнення бажаного результату. Це створює специфічні корупційні відносини, які мають ознаки неформального «обміну» [37, с. 25].

П'ятою ознакою є прихований (латентний) характер корупційних дій. Корупція, як правило, здійснюється у таємний спосіб, без офіційної фіксації, що ускладнює її виявлення та доказування. Суб'єкти корупційних правопорушень зацікавлені у приховуванні своїх дій, що зумовлює високий рівень латентності цього явища [60, с. 266].

Важливою ознакою є також зловживання дискреційними повноваженнями. У сфері публічного управління посадові особи часто мають певну свободу вибору при прийнятті рішень. Саме використання цієї свободи не в інтересах служби, а в особистих інтересах і є одним із типових проявів корупції [44, с. 102].

Ще однією ознакою є порушення принципів публічної служби, зокрема доброчесності, неупередженості, підзвітності та прозорості. Корупційна поведінка суперечить основним стандартам службової діяльності та підриває довіру до органів влади [42].

Суттєвою ознакою є також негативні наслідки для публічних інтересів. Корупція призводить до неефективного використання ресурсів, зниження якості управлінських рішень, порушення прав громадян та підриву авторитету держави. Таким чином, вона має не лише індивідуальний, а й суспільно значущий негативний ефект [47, с. 240].

Крім того, корупції притаманна системність і відтворюваність. Вона не обмежується окремими випадками, а може набувати стійкого характеру,

формуючи певні моделі поведінки та неформальні правила у системі публічного управління. Це ускладнює її подолання та вимагає комплексного підходу [48, с. 11].

Таким чином, ключові ознаки корупції у сфері публічного управління включають використання владних повноважень, наявність приватного інтересу, протиправність дій, взаємний характер вигоди, прихованість, зловживання дискрецією, порушення принципів служби, негативні наслідки та системність прояву. Їх комплексний аналіз дозволяє глибше зрозуміти природу корупції та визначити ефективні шляхи її запобігання.

Ці ознаки дозволяють відмежувати корупцію від інших правопорушень та визначити її специфіку як соціально-правового явища.

Корупція у сфері публічного управління має низку специфічних рис, які відрізняють її від корупційних практик у приватному секторі. Передусім вона безпосередньо пов'язана з реалізацією владних повноважень і використанням публічних ресурсів, що надає їй особливого суспільного значення та підвищеного рівня небезпеки.

Однією з ключових особливостей є те, що суб'єктами корупції виступають посадові особи, які здійснюють функції держави або місцевого самоврядування. Їх діяльність спрямована на задоволення публічного інтересу, тому будь-яке відхилення від цього принципу має значно ширші наслідки, ніж у приватній сфері. Використання владних повноважень у власних інтересах призводить не лише до порушення закону, а й до деформації самої сутності публічної влади.

Важливою специфікою є також те, що корупція в публічному управлінні пов'язана з розпорядженням державними ресурсами — бюджетними коштами, майном, адміністративними дозволами, регуляторними рішеннями. Унаслідок цього шкода від таких правопорушень має масштабний характер, оскільки зачіпає інтереси всього суспільства, а не окремих суб'єктів.

Ще однією особливістю є високий рівень дискреційних повноважень. Посадові особи часто мають можливість самостійно приймати рішення в межах

наданих їм повноважень, що створює потенційні умови для зловживань. Саме у сфері прийняття управлінських рішень (видача дозволів, розподіл ресурсів, контрольні функції) найчастіше виникають корупційні ризики.

Специфічним є і вплив корупції на довіру до держави. Якщо у приватному секторі корупція впливає переважно на економічні відносини, то в публічному управлінні вона підриває легітимність влади, авторитет державних інституцій і віру громадян у справедливість та законність. Це має довгострокові негативні наслідки для розвитку демократичної системи.

Крім того, корупція у публічній сфері має тенденцію до інституціоналізації. Вона може набувати системного характеру, коли неформальні практики стають частиною повсякденної діяльності органів влади. У таких умовах корупція перестає бути відхиленням і перетворюється на елемент функціонування системи.

Особливу увагу слід приділити формам прояву корупції у системі публічного управління. Найпоширенішими серед них є хабарництво, зловживання владою або службовим становищем, незаконне збагачення, конфлікт інтересів, використання службової інформації в особистих цілях. Кожна з цих форм має свої особливості, але всі вони об'єднані спільною рисою — використанням владних повноважень у приватних інтересах [36].

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства з'являються нові форми корупції, пов'язані з цифровізацією державного управління. Зокрема, йдеться про маніпуляції з електронними системами, використання інформаційних технологій для приховування незаконних операцій, а також кіберкорупцію. Це потребує адаптації антикорупційного законодавства до нових викликів [35].

Негативний вплив корупції на систему публічного управління проявляється у викривленні процесів прийняття управлінських рішень, зниженні якості державних послуг, неефективному використанні ресурсів і зростанні соціальної нерівності. Як зазначає М. Предко, корупція призводить до зниження

ефективності державного управління та формує негативне ставлення громадян до органів влади [60, с. 264].

Крім того, корупція має значний вплив на економічний розвиток держави. Вона сприяє розвитку тіньової економіки, зменшенню інвестиційної привабливості країни та зростанню рівня безробіття. У результаті цього знижується загальний рівень добробуту населення та погіршується якість життя.

Важливим аспектом є також розмежування понять «корупція» та «корупційні правопорушення». Якщо корупція є широким соціальним явищем, то корупційні правопорушення — це конкретні протиправні дії, за які передбачена юридична відповідальність. Це розмежування має важливе значення для правозастосовної практики та формування антикорупційної політики [29].

Отже, корупція у системі публічного управління є складним багатовимірним явищем, яке охоплює правові, соціальні, економічні та політичні аспекти. Її сутність полягає у використанні владних повноважень у приватних інтересах, що призводить до порушення принципів ефективного управління та завдає значної шкоди суспільству.

Таким чином, дослідження поняття, сутності та ознак корупції дозволяє сформулювати цілісне уявлення про це явище та створює основу для розробки ефективних механізмів її запобігання. Глибоке розуміння природи корупції є необхідною умовою формування дієвої антикорупційної політики та забезпечення ефективного функціонування системи публічного управління.

1.2. Історико-правові аспекти формування антикорупційної політики

Історико-правовий аналіз формування антикорупційної політики має фундаментальне значення для розуміння сучасного стану протидії корупції у системі публічного управління. Дослідження історичних етапів розвитку цього явища дозволяє не лише виявити витоки корупційних практик, але й визначити закономірності їх трансформації у різні історичні періоди. Водночас такий підхід дає можливість оцінити ефективність правових механізмів, що застосовувалися

раніше, та обґрунтувати необхідність їх подальшого вдосконалення в сучасних умовах.

Корупція як соціально-правове явище виникла одночасно з появою державності та формуванням владних відносин. У найдавніших суспільствах вона була безпосередньо пов'язана з концентрацією влади у руках окремих осіб, що створювало передумови для зловживання нею в особистих інтересах. Уже в античних державах спостерігаються перші спроби нормативного врегулювання поведінки посадових осіб, зокрема встановлення відповідальності за підкуп та інші форми неправомірного впливу. Так, у Стародавньому Римі було передбачено покарання за хабарництво, що свідчить про усвідомлення суспільством небезпеки цього явища для функціонування державного механізму.

Водночас зазначені заходи мали переважно фрагментарний характер і не формували цілісної антикорупційної політики. Це пояснюється тим, що в той період ще не існувало системного підходу до державного управління, а також не було чітко сформованого розуміння корупції як комплексної соціальної проблеми.

У середньовічний період боротьба з корупцією здебільшого базувалася на морально-релігійних засадах. Влада розглядалася як божественний інститут, а зловживання нею — як гріховне явище. У цей час формуються перші уявлення про доброчесність посадових осіб, однак відсутність ефективних правових механізмів не дозволяла досягти значних результатів у протидії корупції.

На українських землях історичні передумови формування антикорупційної політики простежуються ще в період Київської Русі. У «Руській Правді» містилися норми, які передбачали відповідальність за зловживання владою, зокрема неправомірні дії суддів. Це свідчить про наявність ранніх форм правового регулювання, спрямованого на обмеження корупційних проявів. Водночас ці норми не були систематизованими і не створювали єдиної антикорупційної політики.

Подальший розвиток правового регулювання відбувається у період литовсько-польської доби, коли діяли Литовські статuti. Вони містили більш

розвинені норми, спрямовані на регламентацію діяльності посадових осіб та запобігання зловживанням владою. Однак, незважаючи на це, корупція залишалася поширеним явищем, що було зумовлено недосконалістю державного управління та відсутністю належного контролю.

У козацький період питання доброчесності посадових осіб набуває особливого значення, оскільки функціонування козацької держави базувалося на принципах колективного управління та відповідальності перед громадою. Проте навіть за цих умов повністю викоринити корупційні прояви не вдалося, що свідчить про їхню глибоку соціальну природу.

Період входження українських земель до складу Російської імперії характеризується формуванням більш розвиненої системи кримінально-правового регулювання боротьби з корупцією. Законодавство передбачало відповідальність за хабарництво та інші форми зловживання владою, однак ефективність цих заходів була обмеженою через високий рівень корумпованості державного апарату та відсутність незалежних контролюючих органів [50].

Особливу увагу слід приділити радянському періоду, який має специфічні особливості у контексті дослідження корупції. Офіційна ідеологія заперечувала існування корупції як системного явища, що значною мірою ускладнювало її дослідження та протидію. Водночас на практиці існували різні форми зловживань владою, які проявлялися у вигляді неформальних зв'язків, привілеїв та тіньових економічних відносин.

Правове регулювання у цей період здійснювалося в межах боротьби з економічними злочинами та службовими правопорушеннями. Проте відсутність відкритості та прозорості державного управління, а також жорстка централізація влади створювали сприятливі умови для розвитку корупції [37].

Після здобуття Україною незалежності у 1991 році розпочинається новий етап формування антикорупційної політики. Цей період характеризується становленням національної правової системи та поступовим формуванням нормативно-правової бази у сфері протидії корупції. Однак на початковому етапі

антикорупційна політика мала фрагментарний характер і не забезпечувала ефективної боротьби з корупцією.

Основними причинами цього були економічна нестабільність, недосконалість законодавства, а також низький рівень правової культури населення. У цей період корупція набуває системного характеру і проникає у всі сфери суспільного життя, що створює серйозні загрози для розвитку держави.

Наступний етап (2000–2014 роки) характеризується поступовим усвідомленням проблеми корупції на державному рівні та активізацією заходів щодо її подолання. У цей період приймаються нові нормативно-правові акти, створюються спеціалізовані органи, розробляються державні програми боротьби з корупцією.

Проте ефективність цих заходів залишалася обмеженою через відсутність системного підходу, політичний вплив на діяльність антикорупційних органів та недостатню координацію між ними. Це свідчить про те, що формування ефективної антикорупційної політики потребує не лише прийняття законодавчих актів, але й забезпечення їх реальної імплементації.

Кардинальні зміни у сфері протидії корупції відбуваються після 2014 року, коли Україна обирає курс на європейську інтеграцію. У цей період формується сучасна антикорупційна система, яка включає створення незалежних органів, впровадження нових механізмів контролю та гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами.

Зокрема, створюються такі інституції, як Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та Вищий антикорупційний суд [16; 21]. Їх діяльність спрямована на забезпечення комплексного підходу до боротьби з корупцією, що включає як запобігання, так і виявлення та покарання корупційних правопорушень.

Прийняття Закону України «Про запобігання корупції» стало ключовим етапом у формуванні сучасної антикорупційної політики [11]. Цей закон визначає правові та організаційні засади запобігання корупції, встановлює

систему фінансового контролю та передбачає відповідальність за корупційні правопорушення.

Одним із найбільш важливих інструментів антикорупційної політики є електронне декларування, яке забезпечує прозорість доходів та майна посадових осіб. Запровадження цієї системи стало значним кроком у напрямі підвищення відкритості державного управління та зменшення корупційних ризиків.

Сучасний етап розвитку антикорупційної політики характеризується активним впровадженням міжнародних стандартів. Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти корупції, а також інші міжнародні документи, що сприяло гармонізації національного законодавства [25; 26; 27].

Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні організації, які здійснюють моніторинг та надають рекомендації щодо вдосконалення антикорупційної політики.

Окрему увагу слід приділити цифровізації державного управління як сучасному інструменту протидії корупції. Впровадження електронних систем, зокрема системи ProZorro, дозволило значно підвищити прозорість державних закупівель і зменшити можливості для зловживань.

Разом із тим, незважаючи на значні досягнення, антикорупційна політика України стикається з низкою проблем, серед яких можна виділити недостатню ефективність окремих інституцій, політичний вплив, а також низький рівень довіри громадян до органів влади [49].

Таким чином, історико-правовий аналіз формування антикорупційної політики свідчить про її поступову еволюцію від фрагментарних заходів до створення комплексної системи. Сучасний етап характеризується впровадженням міжнародних стандартів, розвитком інституцій та використанням новітніх технологій.

Отже, формування ефективної антикорупційної політики є тривалим і складним процесом, який потребує постійного вдосконалення. Лише комплексний підхід дозволить забезпечити ефективне функціонування системи публічного управління та знизити рівень корупції.

1.3. Причини, умови та наслідки корупції у сфері публічного управління

Корупція як багатовимірне соціально-правове явище не виникає стихійно, а є результатом взаємодії комплексу об'єктивних і суб'єктивних чинників, серед яких особливе місце займають соціально-економічні та політичні умови розвитку суспільства. Саме ці чинники формують середовище, у якому функціонують державні інституції, приймаються управлінські рішення та здійснюється реалізація публічної влади.

У науковій літературі соціально-економічні чинники розглядаються як базисні детермінанти корупції, оскільки вони безпосередньо впливають на мотивацію поведінки як посадових осіб, так і інших суб'єктів суспільних відносин. Зокрема, низький рівень економічного розвитку держави створює умови для поширення корупційних практик, оскільки обмеженість ресурсів стимулює боротьбу за їх розподіл, що нерідко здійснюється незаконними методами [60, с. 263].

Особливе значення має рівень матеріального забезпечення державних службовців. Низька заробітна плата, відсутність соціальних гарантій та нестабільність зайнятості формують передумови для використання службового становища з метою отримання додаткових доходів. У цьому контексті корупція виступає як своєрідний механізм компенсації економічних втрат, що, у свою чергу, сприяє її поширенню.

Не менш важливим є рівень соціальної нерівності у суспільстві. Значна диференціація доходів створює відчуття несправедливості та може стимулювати осіб до використання незаконних способів покращення свого матеріального становища. У цьому випадку корупція розглядається як інструмент досягнення соціальної мобільності, що є особливо небезпечним для стабільності державного управління.

Важливу роль відіграє також структура економіки. У країнах із високим рівнем тіньової економіки корупція, як правило, є більш поширеною, оскільки відсутність прозорості економічних процесів створює сприятливі умови для

зловживань. Крім того, монополізація окремих секторів економіки сприяє виникненню корупційних зв'язків між державними органами та бізнес-структурами [47].

Окрему увагу слід приділити впливу глобалізаційних процесів на розвиток корупції. З одного боку, глобалізація сприяє поширенню міжнародних стандартів прозорості та доброчесності, а з іншого — створює нові можливості для транснаціональних корупційних схем. Це особливо актуально в умовах інтеграції України у світову економіку.

Політичні чинники детермінації корупції мають не менш важливе значення. Вони пов'язані з особливостями функціонування політичної системи, рівнем демократичності держави, а також ефективністю механізмів контролю за діяльністю влади.

Одним із ключових політичних чинників є нестабільність політичної системи. Часта зміна влади, відсутність довгострокової стратегії розвитку та політична конкуренція створюють умови для використання корупції як інструменту політичної боротьби.

Особливу небезпеку становить політична корупція, яка проявляється у використанні державних ресурсів для досягнення політичних цілей. Це може включати фінансування політичних партій, підкуп виборців, маніпуляції з державними контрактами та інші форми зловживань.

Важливим аспектом є також рівень розвитку громадянського суспільства. Активна участь громадян у контролі за діяльністю влади сприяє зниженню рівня корупції, тоді як пасивність населення створює умови для її поширення [33].

Таким чином, соціально-економічні та політичні чинники є фундаментальними детермінантами корупції, які визначають її масштаби, форми та динаміку розвитку. Їх комплексний аналіз є необхідною умовою розробки ефективної антикорупційної політики.

Інституційні та правові недоліки є одними з ключових факторів, що формують сприятливе середовище для виникнення та поширення корупційних практик у системі публічного управління. Вони виступають своєрідною

«інфраструктурою корупції», яка забезпечує можливість зловживання владою, ускладнює процес виявлення правопорушень та знижує ефективність механізмів притягнення винних до відповідальності.

Передусім варто зазначити, що інституційна слабкість держави є базовою передумовою корупції. Під інституційною слабкістю розуміється неспроможність державних органів ефективно виконувати свої функції, забезпечувати верховенство права та реалізовувати публічні інтереси. Така слабкість може проявлятися у відсутності чіткої структури управління, дублюванні повноважень, низькому рівні координації між органами влади, а також недостатньому ресурсному забезпеченні їх діяльності.

Особливу роль у формуванні корупційного середовища відіграє недостатня незалежність антикорупційних інституцій. Незважаючи на створення в Україні спеціалізованих органів, таких як НАБУ, НАЗК та Вищий антикорупційний суд, їх діяльність нерідко піддається політичному впливу, що знижує рівень довіри до них і обмежує їх ефективність [49]. У таких умовах антикорупційна система втрачає свою дієвість і перетворюється на формальний механізм, який не здатний реально протидіяти корупції.

Ще одним важливим інституційним фактором є надмірна бюрократизація державного управління. Складні адміністративні процедури, велика кількість дозвільних документів, тривалі строки розгляду справ створюють умови для виникнення корупційних практик. У таких умовах громадяни та суб'єкти господарювання змушені звертатися до неформальних методів вирішення своїх питань, що сприяє поширенню корупції.

Бюрократизація також супроводжується низьким рівнем прозорості управлінських процесів. Відсутність відкритості у прийнятті рішень, обмежений доступ до інформації та недостатній контроль з боку громадськості створюють можливості для прихованих зловживань. Саме тому прозорість та відкритість державного управління розглядаються як ключові інструменти протидії корупції.

Правові недоліки також відіграють важливу роль у поширенні корупції. До них належать прогалини у законодавстві, нечіткість правових норм, суперечності між різними нормативно-правовими актами, а також їх надмірна складність. Такі недоліки створюють можливості для довільного тлумачення законодавства та його використання у власних інтересах [36].

Особливо небезпечними є ситуації, коли законодавство містить оціночні поняття, які не мають чітких критеріїв застосування. У таких випадках рішення приймаються на розсуд посадової особи, що створює передумови для корупційних зловживань.

Важливим аспектом є також рівень правозастосовної практики. Навіть за наявності якісного законодавства його ефективність значною мірою залежить від того, як воно застосовується на практиці. У випадку, коли правоохоронні органи та суди є корумпованими або залежними від політичних інтересів, закон втрачає свою регулятивну функцію [29].

Низька ефективність правозастосування проявляється також у недостатній невідворотності покарання. Якщо корупційні правопорушення залишаються безкарними або караються формально, це створює відчуття всездозволеності та стимулює подальше поширення корупції.

Окрему увагу слід приділити проблемі конфлікту інтересів. Відсутність ефективних механізмів його врегулювання створює умови для використання посадового становища в особистих цілях. Незважаючи на наявність відповідних правових норм, їх практичне застосування часто є недостатнім, що знижує ефективність антикорупційної політики.

Суттєвим фактором є також рівень розвитку системи фінансового контролю. Запровадження електронного декларування стало важливим кроком у напрямі підвищення прозорості діяльності посадових осіб. Однак ефективність цього механізму значною мірою залежить від якості перевірки поданих декларацій та реального притягнення до відповідальності за порушення.

Не можна залишити поза увагою і вплив цифровізації державного управління. З одного боку, вона сприяє підвищенню прозорості та зменшенню

корупційних ризиків, а з іншого — створює нові виклики, пов'язані з можливістю маніпуляцій з інформаційними системами.

Психологічні та морально-етичні аспекти корупції є одними з найбільш складних і водночас найменш формалізованих складових дослідження цього явища, оскільки вони безпосередньо пов'язані з внутрішнім світом особи, її переконаннями, мотиваційними установками та системою цінностей. Саме ці фактори визначають, чи буде посадова особа схильна до корупційної поведінки навіть за наявності достатньо розвиненої нормативно-правової бази та ефективних інституційних механізмів контролю. У цьому контексті можна стверджувати, що корупція є не лише правовою чи економічною проблемою, але й глибоко психологічним і моральним явищем, яке потребує комплексного міждисциплінарного аналізу.

Одним із ключових психологічних чинників корупційної поведінки є мотивація до матеріального збагачення. У сучасному суспільстві, де матеріальні блага часто виступають головним індикатором успіху та соціального статусу, формуються відповідні поведінкові установки, спрямовані на досягнення фінансового благополуччя будь-якими засобами. Для посадових осіб, які мають доступ до владних ресурсів, це створює додаткові можливості для реалізації таких установок. В умовах, коли легальні способи досягнення високого рівня доходів є обмеженими або недостатньо ефективними, корупція може розглядатися як альтернативний шлях задоволення матеріальних потреб.

При цьому важливо підкреслити, що сама по собі матеріальна мотивація не є однозначно негативним фактором. Проблема виникає тоді, коли вона домінує над моральними та правовими обмеженнями, витісняючи їх із системи особистісних пріоритетів. У такому випадку посадова особа починає сприймати свої службові повноваження як інструмент отримання особистої вигоди, що суперечить принципам публічного управління.

Не менш важливим психологічним чинником є прагнення до влади, впливу та контролю. Влада сама по собі має значний психологічний потенціал, оскільки надає можливість впливати на інших людей, приймати рішення, що

мають суспільне значення, а також формувати соціальні процеси. У деяких випадках це прагнення може трансформуватися у бажання використовувати владні повноваження не за призначенням, а для досягнення особистих цілей.

У цьому контексті корупція виступає як інструмент реалізації владних амбіцій. Посадова особа може використовувати своє становище для створення системи залежностей, формування неформальних мереж впливу та отримання додаткових ресурсів. Така поведінка не лише підриває ефективність державного управління, але й сприяє формуванню замкнених корупційних систем, у яких взаємозалежні суб'єкти підтримують один одного.

Важливу роль у формуванні корупційної поведінки відіграє рівень правової свідомості та правової культури особи. Низький рівень правосвідомості сприяє тому, що особа не сприймає правові норми як обов'язкові до виконання, а розглядає їх як формальні обмеження, які можна обійти. У такому випадку корупція може сприйматися як допустимий або навіть нормальний спосіб вирішення проблем [45].

Особливістю сучасного суспільства є те, що правова культура формується не лише через освіту та виховання, але й через практичний досвід взаємодії з державними інститутами. Якщо особа регулярно стикається з корупційними практиками, це формує у неї уявлення про їх нормальність і навіть необхідність. Таким чином, корупція починає відтворювати сама себе, формуючи замкнене коло.

Соціальні норми та культурні традиції також мають значний вплив на рівень корупції. У суспільствах, де історично сформувалося толерантне ставлення до неформальних практик, корупція може розглядатися як частина повсякденного життя. Наприклад, подарунки посадовим особам, неформальні домовленості або «подяки» можуть сприйматися як нормальна практика, що не викликає осуду.

Такий стан речей створює серйозні труднощі для боротьби з корупцією, оскільки формальні правові механізми не можуть ефективно функціонувати без підтримки з боку суспільства. Якщо корупційна поведінка не засуджується на

рівні соціальних норм, вона продовжує існувати незалежно від жорсткості законодавства.

Особливу роль у формуванні антикорупційної поведінки відіграє професійна етика державних службовців. Етичні стандарти визначають межі допустимої поведінки, формують уявлення про належне виконання службових обов'язків та сприяють розвитку відповідальності. У випадку відсутності чітких етичних норм або їх формального характеру знижується рівень внутрішнього контролю, що сприяє поширенню корупції [42].

У цьому контексті важливим є формування культури доброчесності, яка передбачає не лише дотримання формальних норм, але й внутрішню готовність діяти відповідно до етичних принципів. Така культура формується через систему освіти, професійної підготовки, а також через приклад керівництва.

Суттєвим психологічним механізмом, який сприяє корупційній поведінці, є раціоналізація. Цей механізм дозволяє особі виправдовувати свої протиправні дії, зменшуючи внутрішній конфлікт між моральними нормами та реальними вчинками. Наприклад, посадова особа може переконувати себе, що її дії є виправданими через низький рівень заробітної плати, несправедливість системи або загальну поширеність корупції.

Раціоналізація також може проявлятися у знеціненні шкоди, завданої корупційними діями. Особа може вважати, що її дії не мають суттєвих наслідків або що вони є незначними у порівнянні з масштабами корупції в державі. Це знижує психологічні бар'єри і сприяє повторенню таких дій.

Важливим фактором є також вплив групової динаміки. У колективах, де корупція є поширеною, формуються специфічні норми поведінки, які підтримуються більшістю членів групи. Нові працівники, потрапляючи у таке середовище, змушені адаптуватися до існуючих правил, щоб зберегти своє становище. У результаті корупція набуває характеру колективної практики, що значно ускладнює її подолання.

Крім того, слід враховувати роль особистісних характеристик. Рівень моральної відповідальності, здатність до самоконтролю, наявність внутрішніх

етичних обмежень — усе це впливає на поведінку особи. Особи з високим рівнем моральної відповідальності менш схильні до корупції, навіть за наявності відповідних можливостей.

Окрему увагу слід приділити феномену «професійної деформації», який може виникати у посадових осіб у процесі тривалого перебування на службі. Постійне зіткнення з корупційними практиками, формальне ставлення до виконання обов'язків, а також відсутність належного контролю можуть призводити до зміни ціннісних орієнтирів і формування толерантного ставлення до корупції.

Також важливим є фактор безкарності, який має значний психологічний вплив. Якщо особа бачить, що корупційні правопорушення залишаються без належного покарання, це формує у неї відчуття безпеки та стимулює до подібної поведінки.

Таким чином, психологічні та морально-етичні аспекти корупції є складною системою взаємопов'язаних факторів, які визначають поведінку посадових осіб. Вони охоплюють як індивідуальні характеристики особи, так і вплив соціального середовища, що робить їх дослідження особливо важливим для розробки ефективної антикорупційної політики.

Урахування цих аспектів дозволяє перейти від суто карального підходу до комплексної профілактики корупції, яка включає формування правової культури, розвиток етичних стандартів та створення умов для доброчесної поведінки. Лише за таких умов можливо досягти стійкого зниження рівня корупції та забезпечити ефективне функціонування системи публічного управління.

Розгляд корупції як багатоаспектного, транскордонного суспільного явища дозволяє обґрунтовано стверджувати, що вона виступає одним із найбільш деструктивних факторів сучасності. Її негативний вплив не обмежується лише етичною чи правовою площиною, а безпосередньо вражає фундамент ефективності державного управління, створюючи при цьому суттєві, а подекуди й екзистенційні загрози для національної безпеки держави в

довгостроковій перспективі [49]. Слід акцентувати увагу на тому, що цей руйнівний вплив має глибоко ешелонований та ієрархічний характер. Він знаходить свій прояв як у функціональній неспроможності ключових ланок державного апарату виконувати покладені на них конституційні обов'язки, так і в системному підриві базової довіри громадянського суспільства до спроможності інститутів публічної влади забезпечувати суспільне благо.

Аналізуючи генезис цієї проблеми, варто насамперед підкреслити, що корупційна складова докорінно викривляє саму онтологічну природу прийняття стратегічних управлінських рішень. У межах корумпованої архітектури публічного управління вектор державного планування та прогнозування фатально зміщується з реалізації загальносуспільного інтересу в бік лобіювання та задоволення приватної вигоди окремих індивідів, політичних патронів або закритих олігархічних груп. Це призводить до системного викривлення пріоритетів державної політики на всіх рівнях — від загальнонаціонального до місцевого самоврядування [60, с. 263].

Замість раціонального, науково обґрунтованого розподілу обмежених фінансових та матеріальних державних ресурсів на вирішення гострих соціально-економічних викликів, відбувається їхня латентна переадресація на реалізацію «капіталомістких», але малоефективних проєктів, що мають високий потенціал для отримання корупційної ренти. За таких умов спостерігається глибока деформація ключових регуляторних функцій держави. Державна діяльність у цій викривленій парадигмі перестає відповідати засадничим принципам законності, меритократії, прозорості та соціальної справедливості. Як безпосередній наслідок, ми спостерігаємо деградацію якості публічних послуг, штучне ускладнення бюрократичних процедур та виникнення численних адміністративних бар'єрів, які стають інституційним гальмом для інноваційного розвитку суспільних відносин.

Окремого та глибокого розгляду потребує руйнівний вплив корупційних практик на кадрову політику в сегменті публічного управління. В умовах системної корумпованості процеси рекрутингу, добору та просування по службі

детермінуються не об'єктивним рівнем професійної компетентності, досвідом чи етичними чеснотами кандидата, а наявністю стійких патрон-клієнтських зв'язків, політичної лояльності або прямою матеріальною винагородою за отриману посаду. Подібна деструктивна практика ініціює незворотні процеси «негативного відбору», коли найбільш інтелектуально розвинені та принципові фахівці вимиваються із системи державного управління, не бажаючи ставати частиною корупційних ланцюгів [36].

На їхнє місце приходять особи, чия мотивація обмежена короткостроковим особистим збагаченням. Це призводить до катастрофічного зниження інтелектуального рівня державного апарату. Інституційна пам'ять слабшає, а здатність держави до оперативного реагування на внутрішні та зовнішні кризи критично мінімізується.

Корупція виступає потужним каталізатором деструктивних процесів в економічній сфері, що є невід'ємною частиною національної безпеки. Вона створює умови для недобросовісної конкуренції, де успіх суб'єкта господарювання залежить не від якості товарів чи послуг, а від близькості до центрів прийняття рішень. Це призводить до монополізації ринків корупційними кланами, що, у свою чергу, гальмує науково-технічний прогрес та знижує інвестиційну привабливість країни [47].

Крім того, корупція стимулює розширення тіньового сектору економіки. Спроби ухилитися від корупційного вимагання з боку державних контролерів змушують бізнес переходити в «сіру» зону, що веде до хронічного недоотримання коштів державним бюджетом.

У сучасних геополітичних реаліях питання корупції набуває особливої гостроти через її прямий вплив на сектор оборони та безпеки. Проникнення корупційних метастазів у правоохоронні органи, розвідку та збройні сили створює безпосередню загрозу суверенітету.

На завершення варто акцентувати увагу на соціальному аспекті — критичній дистанції між владою та суспільством. Постійні корупційні прояви

формують у громадян почуття апатії, цинізму та правового нігілізму, що унеможливлює ефективне функціонування держави [33].

Соціально-економічні наслідки корупції є одними з найбільш відчутних, системних і довгострокових за своїм характером, оскільки вони безпосередньо впливають на всі ключові сфери функціонування держави та суспільства. На відміну від окремих правопорушень, корупція має кумулятивний ефект, поступово підриваючи економічні основи держави, знижуючи ефективність управління та формуючи несприятливе соціальне середовище. Її вплив проявляється у сповільненні темпів економічного розвитку, деформації ринкових механізмів, погіршенні якості життя населення та зростанні соціальної нерівності, що в комплексі створює загрозу стабільності держави. У цьому контексті корупція виступає не лише як правове порушення, а як системний фактор економічної деградації.

Одним із ключових і найбільш небезпечних проявів корупції є неефективне використання бюджетних коштів, яке фактично означає втрату ресурсів, призначених для забезпечення суспільного блага. У результаті реалізації корупційних схем значна частина державних фінансів витрачається не за цільовим призначенням, а спрямовується на обслуговування приватних інтересів окремих посадових осіб або пов'язаних з ними структур. Це призводить до хронічного недофінансування соціально важливих сфер, таких як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист населення та інфраструктура [60, с. 264]. У довгостроковій перспективі це означає погіршення якості людського капіталу, зниження рівня життя населення та втрату потенціалу економічного зростання. Особливо небезпечним є те, що такі втрати часто мають латентний характер і не завжди можуть бути швидко ідентифіковані, що ускладнює їх подолання.

Не менш важливим є негативний вплив корупції на інвестиційний клімат держави. У сучасних умовах глобалізованої економіки інвестиції є одним із ключових факторів економічного розвитку, однак їх залучення значною мірою залежить від рівня прозорості та передбачуваності правового середовища. Наявність корупційних ризиків створює додаткові бар'єри для іноземних та

внутрішніх інвесторів, оскільки підвищує транзакційні витрати, ускладнює доступ до ринку та знижує рівень захисту прав власності. У результаті інвестори віддають перевагу більш стабільним і прогнозованим юрисдикціям, що обмежує економічні можливості держави та знижує її конкурентоспроможність на міжнародному рівні [47]. Таким чином, корупція виступає стримуючим фактором економічного розвитку, який не лише знижує обсяги інвестицій, але й погіршує їх якість.

Суттєвим наслідком корупції є також розширення тіньового сектору економіки, який формується як реакція бізнесу на надмірний адміністративний тиск та корупційні вимоги з боку державних органів. У таких умовах суб'єкти господарювання змушені працювати поза межами правового поля, щоб уникнути незаконних витрат або бюрократичних перешкод. Це призводить до зменшення податкових надходжень, що, у свою чергу, негативно впливає на фінансову спроможність держави виконувати свої соціальні функції. Крім того, тіньова економіка підриває принципи чесної конкуренції, оскільки створює нерівні умови для легального бізнесу, що може призводити до витіснення добросовісних підприємців з ринку. У результаті формується замкнене коло, у якому корупція стимулює тінізацію економіки, а тіньова економіка, у свою чергу, сприяє подальшому поширенню корупції.

Соціальні наслідки корупції є не менш значущими, оскільки вони безпосередньо впливають на рівень соціальної справедливості та стабільності суспільства. Корупція створює нерівні умови доступу до ресурсів, послуг і можливостей, що призводить до посилення соціальної диференціації. У таких умовах особи, які мають доступ до корупційних механізмів, отримують необґрунтовані переваги, тоді як інші громадяни опиняються у менш вигідному становищі. Це формує відчуття соціальної несправедливості, яке може призводити до зростання соціальної напруги, протестних настроїв і навіть дестабілізації політичної системи.

Крім того, корупція суттєво впливає на якість державних послуг, що є одним із ключових показників ефективності публічного управління. У

корумпованій системі доступ до базових послуг, таких як медична допомога, освіта або адміністративні сервіси, часто залежить від неформальних платежів або особистих зв'язків. Це особливо негативно впливає на соціально вразливі групи населення, які не мають достатніх ресурсів для участі у корупційних практиках. У результаті порушується принцип рівності громадян перед законом і державою, що є фундаментальним для демократичного суспільства.

Додатково слід зазначити, що корупція має значний вплив на рівень довіри громадян до державних інституцій. Постійні прояви корупції формують у суспільстві відчуття несправедливості, безкарності та неефективності держави, що призводить до зниження рівня легітимності влади. У таких умовах громадяни менш схильні дотримуватися законів, виконувати свої обов'язки та брати участь у суспільному житті. Це створює серйозні ризики для функціонування держави, оскільки підриває основи соціального контракту між владою та суспільством [33].

Отже, аналіз причин, умов та наслідків корупції у сфері публічного управління дозволяє зробити висновок про її комплексний і системний характер. Корупція формується під впливом сукупності взаємопов'язаних соціально-економічних, політичних, інституційних, правових та психологічних чинників, які створюють сприятливе середовище для її виникнення і поширення. Низький рівень економічного розвитку, соціальна нерівність, недосконалість політичної системи, слабкість державних інституцій, прогалини у законодавстві, а також недостатній рівень правової культури та моральних орієнтирів суспільства виступають ключовими детермінантами корупційної поведінки.

Водночас інституційні та правові недоліки, зокрема бюрократизація управлінських процесів, недостатня прозорість діяльності органів влади, неефективність правозастосування та низька невідворотність покарання, виступають важливими умовами, що забезпечують відтворення корупційних практик і ускладнюють їх подолання. Психологічні та морально-етичні аспекти, у свою чергу, визначають індивідуальну схильність посадових осіб до

корупційної поведінки, формуючи внутрішні механізми її виправдання та підтримки.

Наслідки корупції мають багатовимірний характер і проявляються у зниженні ефективності державного управління, погіршенні якості публічних послуг, деформації економічних процесів, зростанні соціальної нерівності та підриві довіри громадян до держави. У сукупності це створює серйозні ризики для стабільного розвитку суспільства та функціонування держави.

Таким чином, корупція у сфері публічного управління є складним соціально-правовим явищем, яке не може бути подолане виключно правовими засобами. Ефективна протидія корупції потребує комплексного підходу, що передбачає одночасне усунення її причин, мінімізацію умов поширення та нейтралізацію негативних наслідків, а також формування культури доброчесності та підвищення рівня правової свідомості у суспільстві.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Система суб'єктів запобігання та протидії корупції

Інституційна система суб'єктів запобігання та протидії корупції в Україні сформована як результат глибоких трансформацій державного управління, що відбулися після 2014 року. До цього періоду антикорупційна діяльність мала фрагментарний характер, а спеціалізовані органи фактично були відсутні, що зумовлювало низьку ефективність протидії корупції. Розбудова сучасної антикорупційної інфраструктури стала відповіддю на суспільний запит, сформований подіями Революції Гідності, а також на міжнародні зобов'язання України у контексті європейської інтеграції, зокрема виконання умов для лібералізації візового режиму з Європейським Союзом та подальшого набуття статусу країни-кандидата на вступ до ЄС [46, с. 404].

У сучасних умовах доцільно використовувати узагальнююче поняття «суб'єкти антикорупційної інфраструктури», під якими слід розуміти сукупність спеціалізованих та загальних органів, діяльність яких спрямована на реалізацію функцій запобігання, виявлення, розслідування, процесуального супроводу та судового розгляду корупційних правопорушень. Вказана інфраструктура характеризується складною внутрішньою організацією, функціональною диференціацією та необхідністю постійної координації між її елементами.

Однією з ключових характеристик цієї системи є інституційна синергія, тобто узгоджена взаємодія всіх її складових, яка забезпечує досягнення спільного результату. Ефективність антикорупційної політики залежить не стільки від діяльності окремого органу, скільки від цілісності та безперервності функціонування всього інституційного ланцюга. У цьому контексті антикорупційна діяльність набуває процесуального характеру, що включає послідовну реалізацію повноважень різними суб'єктами.

Типовим прикладом такої інституційної синергії є наступний функціональний ланцюг:

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) виявляє невідповідності у декларації або ознаки незаконного збагачення → Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) здійснює досудове розслідування → Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) забезпечує процесуальне керівництво та передає справу до суду → Вищий антикорупційний суд (ВАКС) здійснює судовий розгляд і виносить вирок. Саме така послідовність дій забезпечує реалізацію принципу невідворотності відповідальності.

З огляду на функціональне призначення, суб'єкти антикорупційної інфраструктури доцільно класифікувати наступним чином:

1. Превентивні суб'єкти антикорупційної інфраструктури.

У системі запобігання та протидії корупції особливе місце займають превентивні суб'єкти антикорупційної інфраструктури, діяльність яких спрямована не на реагування на вже вчинені правопорушення, а на їх недопущення шляхом виявлення та усунення корупційних ризиків. Саме превентивний компонент визнається сучасною антикорупційною доктриною як найбільш ефективний, оскільки дозволяє мінімізувати саму можливість виникнення корупційних практик ще на ранніх стадіях [11].

Функціонування превентивних суб'єктів базується на принципах системності, проактивності та інституційної синергії. Вони не діють ізольовано, а інтегруються у загальний механізм антикорупційної політики, забезпечуючи первинний етап антикорупційного процесу, який у подальшому може трансформуватися у правоохоронну та судову діяльність.

Центральним суб'єктом превентивного рівня є Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), яке виконує ключову роль у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики. Його діяльність має комплексний характер і охоплює як нормотворчі, так і контрольні функції.

Зокрема, НАЗК:

- здійснює фінансовий контроль через систему електронного декларування;
- проводить повну перевірку декларацій та виявляє недостовірні відомості;
- здійснює моніторинг способу життя суб'єктів декларування;

- контролює дотримання вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;
- розробляє та координує виконання Антикорупційної стратегії;
- забезпечує методичне керівництво у сфері запобігання корупції [11]; [63].

Особливістю НАЗК є те, що воно виступає своєрідним «аналітичним центром» антикорупційної системи, оскільки здійснює обробку значних масивів інформації з метою виявлення потенційних корупційних ризиків. У межах інституційної синергії результати діяльності НАЗК часто стають підставою для подальшого реагування правоохоронних органів, зокрема передачі матеріалів до НАБУ.

Важливим елементом превентивної системи є також уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання корупції, які функціонують у державних органах, органах місцевого самоврядування, а також у державних підприємствах та установах. Їх діяльність має внутрішньоорганізаційний характер і спрямована на інтеграцію антикорупційних механізмів у повсякденну діяльність відповідних суб'єктів.

До основних функцій таких підрозділів належать:

- проведення оцінки корупційних ризиків у діяльності органу;
- розроблення та впровадження антикорупційних програм;
- здійснення внутрішнього контролю за дотриманням законодавства;
- надання консультацій працівникам щодо застосування антикорупційних норм;
- організація навчання та підвищення рівня доброчесності персоналу [24].

Таким чином, уповноважені особи забезпечують реалізацію антикорупційної політики на мікрорівні, виступаючи первинною ланкою у виявленні ризиків та запобіганні порушенням.

До превентивних суб'єктів також доцільно віднести органи, що забезпечують формування та реалізацію державної політики у суміжних сферах, зокрема у сфері державної служби, фінансового контролю та доступу до публічної інформації. Їх діяльність створює загальні умови для зниження рівня

корупції шляхом підвищення прозорості, підзвітності та ефективності управління.

Важливу роль у превентивному механізмі відіграють також інструменти цифровізації, відкриті реєстри, системи електронного урядування та автоматизовані механізми контролю, які значною мірою зменшують вплив людського фактору та обмежують можливості для зловживань.

Суттєвою ознакою діяльності превентивних суб'єктів є їх інтеграція у систему інституційної синергії. Зокрема, виявлення НАЗК невідповідностей у деклараціях або ознак незаконного збагачення може стати підставою для подальшого розслідування правоохоронними органами. Таким чином, превентивна діяльність виступає відправною точкою у загальному антикорупційному процесі.

Водночас ефективність функціонування превентивних суб'єктів залежить від низки факторів, серед яких рівень їх інституційної незалежності, технічне забезпечення, доступ до інформаційних ресурсів та якість міжвідомчої взаємодії. У разі формального підходу до виконання превентивних функцій або недостатньої координації з іншими суб'єктами ефективність всієї антикорупційної системи може істотно знижуватися.

2. Правоохоронні суб'єкти антикорупційної інфраструктури.

Важливе місце у системі запобігання та протидії корупції займають правоохоронні суб'єкти антикорупційної інфраструктури, діяльність яких спрямована на виявлення, припинення та розслідування корупційних правопорушень. На відміну від превентивних суб'єктів, вони реалізують репресивну функцію держави, забезпечуючи невідворотність юридичної відповідальності за вчинені корупційні діяння.

Формування сучасної системи правоохоронних антикорупційних органів в Україні відбулося після 2014 року в межах комплексної реформи сектору правопорядку. До цього періоду відсутність спеціалізованих органів та належної інституційної незалежності суттєво знижувала ефективність боротьби з корупцією. Створення нових інституцій стало результатом як внутрішнього

суспільного запиту, так і виконання міжнародних зобов'язань України у сфері антикорупційної політики [46, с. 404].

У сучасних умовах правоохоронні суб'єкти функціонують як складова єдиної антикорупційної інфраструктури та діють на засадах інституційної синергії, забезпечуючи логічне продовження превентивного етапу антикорупційної діяльності.

Центральним органом у цій сфері є Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Воно покликане реалізовувати функцію оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування щодо суб'єктів, діяльність яких становить загрозу національним інтересам у сфері економіки та державного управління [16]. Особливістю НАБУ є його спеціалізація на розслідуванні так званої «топ-корупції», тобто злочинів, вчинених високопосадовцями.

До ключових функцій НАБУ належать:

- здійснення оперативно-розшукових заходів;
- проведення досудового розслідування корупційних злочинів;
- документування складних корупційних схем;
- виявлення та фіксація доказів незаконного збагачення;
- взаємодія з іншими правоохоронними та міжнародними органами.

Особливість діяльності НАБУ полягає у високому рівні складності кримінальних проваджень, які воно розслідує, що потребує використання сучасних аналітичних інструментів, спеціальних знань та міжвідомчої координації.

До системи правоохоронних суб'єктів також належить Державне бюро розслідувань (ДБР), яке здійснює досудове розслідування злочинів, вчинених посадовими особами, що не віднесені до підслідності НАБУ [17]. Його діяльність доповнює функціонування антикорупційної системи, забезпечуючи охоплення ширшого кола правопорушень.

Важливу роль відіграє також Національна поліція України, яка здійснює виявлення та розслідування адміністративних і кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, у межах своєї компетенції. Вона забезпечує первинне

реагування на корупційні прояви та виконує функцію загального правоохоронного контролю.

Окрему увагу слід приділити ролі органів прокуратури, які, хоча й не завжди безпосередньо здійснюють розслідування, але забезпечують координацію діяльності правоохоронних органів та нагляд за додержанням законності.

Функціонування правоохоронних суб'єктів нерозривно пов'язане з діяльністю інших елементів антикорупційної інфраструктури. У межах інституційної синергії їх діяльність реалізується у взаємодії з превентивними, процесуальними та судовими органами. Зокрема, виявлення НАЗК ознак правопорушення може слугувати підставою для відкриття кримінального провадження НАБУ або іншими правоохоронними органами.

Подальший розвиток справи відбувається у тісній взаємодії з процесуальними суб'єктами, передусім Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою, яка забезпечує законність досудового розслідування та підтримання обвинувачення у суді. Таким чином, правоохоронні органи виступають ключовою ланкою у загальному антикорупційному ланцюгу.

Водночас ефективність діяльності правоохоронних суб'єктів залежить від низки факторів, серед яких:

- рівень їх інституційної незалежності;
- професійна підготовка кадрів;
- технічне та аналітичне забезпечення;
- рівень взаємодії з іншими суб'єктами антикорупційної інфраструктури.

Недостатній рівень координації або дублювання повноважень може призводити до зниження ефективності розслідувань та створення умов для уникнення відповідальності.

Таким чином, правоохоронні суб'єкти антикорупційної інфраструктури виконують ключову функцію у забезпеченні невідворотності відповідальності за корупційні правопорушення, виступаючи центральною ланкою у механізмі кримінально-правового реагування.

3. Суб'єкти процесуального керівництва в антикорупційній інфраструктурі.

У структурі суб'єктів антикорупційної інфраструктури особливе місце займають суб'єкти процесуального керівництва, які забезпечують законність, обґрунтованість і ефективність досудового розслідування корупційних правопорушень. Їх діяльність є ключовою ланкою, що поєднує правоохоронний етап із судовим розглядом, забезпечуючи безперервність антикорупційного процесу в межах інституційної синергії.

Формування ефективної системи процесуального керівництва в Україні також є результатом постреформеного періоду після 2014 року, коли було створено спеціалізовані інституції, здатні забезпечити незалежний і професійний супровід кримінальних проваджень у сфері корупції. До цього функції процесуального керівництва здійснювалися в межах загальної системи прокуратури, що не забезпечувало належного рівня спеціалізації та ефективності.

Ключовим суб'єктом у цій сфері є Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), яка функціонує як самостійний структурний підрозділ у системі органів прокуратури. Вона покликана здійснювати процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, що проводиться спеціалізованими правоохоронними органами, насамперед Національним антикорупційним бюро України [2].

Основні функції САП включають:

- здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням;
- погодження ключових процесуальних рішень слідчих;
- нагляд за додержанням законності під час розслідування;
- прийняття рішень щодо повідомлення про підозру;
- затвердження обвинувальних актів;
- підтримання державного обвинувачення в суді.

Особливістю діяльності САП є її подвійна функціональна роль: з одного боку, вона здійснює контроль за законністю досудового розслідування, а з

іншого — виступає стороною обвинувачення в судовому процесі. Це забезпечує цілісність кримінального провадження та підвищує ефективність доведення вини осіб, які вчинили корупційні правопорушення.

У межах інституційної синергії діяльність САП виступає центральною координуючою ланкою між правоохоронними органами та судовою системою. Зокрема, після того як правоохоронні суб'єкти (наприклад, НАБУ) здійснюють досудове розслідування, саме САП забезпечує процесуальне оформлення результатів цього розслідування та передачу справи до суду. У подальшому вона підтримує державне обвинувачення у Вищому антикорупційному суді, забезпечуючи логічне завершення антикорупційного процесу.

Суттєвою характеристикою суб'єктів процесуального керівництва є їх роль у забезпеченні дотримання принципу верховенства права. Вони контролюють законність дій правоохоронних органів, недопущення порушень прав і свобод учасників кримінального провадження, а також відповідність процесуальних рішень вимогам законодавства.

Водночас ефективність діяльності САП та інших суб'єктів процесуального керівництва залежить від ряду факторів, серед яких:

- рівень їх інституційної незалежності;
- професійна підготовка прокурорів;
- відсутність політичного впливу;
- якість взаємодії з правоохоронними органами та судами.

Недостатня незалежність або неефективна координація може призводити до затягування розслідувань, втрати доказової бази або виправдувальних вироків.

Таким чином, суб'єкти процесуального керівництва виконують системоутворюючу функцію у межах антикорупційної інфраструктури, забезпечуючи перехід від стадії розслідування до судового розгляду та реалізацію принципу невідворотності відповідальності.

4. Судові органи в системі суб'єктів антикорупційної інфраструктури.

Завершальним елементом інституційної системи запобігання та протидії корупції виступають судові органи, які забезпечують реалізацію правосуддя у справах про корупційні правопорушення та виконують ключову функцію у забезпеченні принципу невідворотності юридичної відповідальності. Саме на цьому етапі антикорупційний процес отримує своє логічне завершення, а результати діяльності інших суб'єктів антикорупційної інфраструктури набувають правового закріплення.

Формування спеціалізованої судової ланки у сфері протидії корупції є відносно новим явищем для України та пов'язане з реформами після 2014 року. До цього часу розгляд корупційних справ здійснювався судами загальної юрисдикції, що часто супроводжувалося затягуванням процесів, недостатнім рівнем спеціалізації суддів та низькою ефективністю винесення обвинувальних вироків. Створення Вищого антикорупційного суду (ВАКС) стало важливим етапом інституційного розвитку, спрямованим на підвищення якості судового розгляду та довіри до правосуддя [21].

Вищий антикорупційний суд є спеціалізованим судовим органом, який здійснює розгляд кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів, віднесених до його підсудності, а також перегляд відповідних рішень в апеляційному порядку. Його діяльність спрямована на забезпечення об'єктивного, неупередженого та професійного розгляду складних справ, пов'язаних із високим рівнем суспільної небезпеки.

До основних функцій ВАКС належать:

- здійснення судового розгляду кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів;
- ухвалення вироків та інших судових рішень;
- забезпечення дотримання прав і свобод учасників судового процесу;
- розгляд апеляційних скарг у межах своєї компетенції.

Особливістю ВАКС є його вузька спеціалізація, що дозволяє концентрувати професійні знання та практичний досвід суддів у сфері антикорупційного правосуддя. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню якості

розгляду справ, зменшенню строків судового провадження та формуванню сталої судової практики.

У контексті інституційної синергії судові органи відіграють завершальну роль у загальному антикорупційному ланцюгу: НАЗК (виявлення порушення) → НАБУ (розслідування) → САП (процесуальне керівництво та обвинувачення) → ВАКС (судовий розгляд і винесення вироку). Саме судові рішення є фінальним етапом, який визначає правові наслідки для особи, що вчинила корупційне правопорушення.

Суттєвою характеристикою судових органів є їх роль у забезпеченні верховенства права та справедливості. Суд виступає незалежним арбітром, який оцінює докази, надані сторонами, та приймає рішення виключно на основі закону. Це забезпечує баланс між інтересами держави та правами особи, а також гарантує дотримання процесуальних стандартів.

Водночас ефективність функціонування судових органів у сфері протидії корупції залежить від ряду факторів, серед яких:

- незалежність суддів та відсутність політичного впливу;
- рівень їх професійної підготовки та спеціалізації;
- якість взаємодії з іншими суб'єктами антикорупційної інфраструктури;
- належне процесуальне та організаційне забезпечення.

У разі порушення цих умов ефективність судового розгляду може істотно знижуватися, що негативно впливає на всю антикорупційну систему.

5. Суб'єкти управління активами.

Важливим елементом антикорупційної інфраструктури є суб'єкти управління активами, діяльність яких спрямована на виявлення, розшук, арешт та ефективне управління активами, одержаними внаслідок корупційних та інших кримінальних правопорушень. Їх функціонування має принципове значення для нейтралізації економічної основи корупції, оскільки дозволяє позбавити правопорушників незаконно отриманих ресурсів.

Ключовим суб'єктом у цій сфері є Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами (АРМА). Воно покликане

забезпечувати реалізацію державної політики у сфері управління арештованими активами, а також сприяти їх збереженню та економічній ефективності [19].

До основних функцій АРМА належать:

- виявлення та розшук активів, отриманих унаслідок корупційних правопорушень;
- організація їх арешту у взаємодії з правоохоронними органами;
- передача активів в управління з метою збереження або примноження їх вартості;
- ведення відповідних реєстрів та забезпечення прозорості процесу управління.

Особливістю діяльності цього суб'єкта є його інтеграція у загальний механізм інституційної синергії, оскільки він взаємодіє з правоохоронними органами (на стадії розслідування), прокуратурою (у процесі процесуального супроводу) та судами (при накладенні арешту на активи). Таким чином, управління активами є невід'ємною складовою антикорупційного процесу, яка забезпечує не лише покарання, а й відшкодування шкоди та відновлення справедливості.

6. Суб'єкти загальної компетенції.

До суб'єктів загальної компетенції належать органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні підприємства, установи та організації, які не є спеціалізованими антикорупційними інституціями, але беруть участь у реалізації антикорупційної політики у межах своїх повноважень.

Їх діяльність має комплексний характер і проявляється у:

- впровадженні антикорупційних програм та заходів;
- забезпеченні дотримання вимог антикорупційного законодавства;
- здійсненні внутрішнього контролю;
- формуванні належного рівня доброчесності у службовій діяльності [22].

Особливість цієї групи суб'єктів полягає у тому, що саме на їх рівні відбувається практична реалізація антикорупційної політики у повсякденній діяльності. Вони забезпечують імплементацію норм законодавства у конкретних

управлінських процесах, що робить їх важливою складовою системи запобігання корупції.

У межах інституційної синергії суб'єкти загальної компетенції виступають як первинна ланка, де можуть виникати або, навпаки, попереджатися корупційні ризики. Саме ефективність їх внутрішніх механізмів контролю значною мірою визначає рівень корупції в державі загалом.

7. Суб'єкти громадського контролю

Окрему, але надзвичайно важливу групу становлять суб'єкти громадського контролю, до яких належать інститути громадянського суспільства, засоби масової інформації, громадські організації, аналітичні центри, а також викривачі корупції.

Їх роль полягає у здійсненні незалежного, зовнішнього контролю за діяльністю органів державної влади та інших суб'єктів антикорупційної інфраструктури. Вони:

- виявляють корупційні схеми та зловживання;
- здійснюють аналітичний моніторинг діяльності органів влади;
- забезпечують публічність і прозорість управлінських процесів;
- формують суспільний запит на доброчесність і підзвітність [33].

Особливе місце серед цих суб'єктів займають викривачі корупції, які безпосередньо повідомляють про факти правопорушень і тим самим сприяють їх виявленню та розслідуванню.

У контексті інституційної синергії суб'єкти громадського контролю виконують функцію «зовнішнього каталізатора» антикорупційної діяльності. Вони можуть ініціювати перевірки, привертати увагу до проблем, а також здійснювати контроль за ефективністю роботи державних органів.

Водночас ефективність громадського контролю залежить від рівня розвитку громадянського суспільства, доступу до публічної інформації та гарантій свободи слова.

Таким чином, інституційна система суб'єктів запобігання та протидії корупції в Україні являє собою складну багаторівневу конструкцію, що

функціонує на засадах розмежування компетенції, функціональної спеціалізації та інституційної взаємодії. Її ефективність безпосередньо залежить від рівня інституційної синергії, яка забезпечує безперервність антикорупційного процесу та узгодженість дій усіх суб'єктів антикорупційної інфраструктури.

2.2. Нормативно-правове забезпечення антикорупційної діяльності

Нормативно-правове забезпечення антикорупційної діяльності є фундаментальною основою функціонування всієї системи запобігання та протидії корупції, оскільки саме через правові норми визначаються засади організації антикорупційної політики, встановлюються повноваження відповідних органів, а також закріплюються механізми відповідальності за вчинення корупційних правопорушень. У сучасних умовах державотворення України формування ефективної нормативно-правової бази у сфері протидії корупції набуває особливого значення, оскільки вона виступає не лише інструментом правового регулювання, але й важливим індикатором демократичності, відкритості та правової зрілості держави. Саме якість законодавства визначає ефективність практичної реалізації антикорупційних заходів і рівень довіри громадян до державних інституцій [49, с. 12].

Слід підкреслити, що нормативно-правове забезпечення антикорупційної діяльності має системний і багаторівневий характер, який охоплює як норми Конституції України, так і спеціальне антикорупційне законодавство, підзаконні нормативно-правові акти, а також міжнародно-правові документи, ратифіковані Україною. Така багаторівнева структура обумовлена складністю самого явища корупції, що потребує комплексного правового регулювання, спрямованого як на запобігання, так і на протидію корупційним проявам [36, с. 15].

Конституційні засади запобігання корупції в Україні формують фундамент правового регулювання антикорупційної діяльності та визначають ключові принципи функціонування державної влади. Конституція України закріплює базові положення, які прямо чи опосередковано спрямовані на мінімізацію корупційних ризиків, забезпечення прозорості влади, підзвітності

посадових осіб та захисту прав і свобод людини. Відповідно до Конституції, Україна є правовою державою, у якій визнається і діє принцип верховенства права, що передбачає обов'язковість дотримання законів усіма суб'єктами, включаючи органи державної влади та їх посадових осіб [1].

Одним із ключових конституційних принципів, що має антикорупційне значення, є принцип законності. Згідно зі статтею 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України [1]. Це положення суттєво обмежує можливість зловживання владою та встановлює чіткі межі дискреційних повноважень, що є важливим механізмом запобігання корупції.

Не менш важливим є принцип рівності громадян перед законом, закріплений у статті 24 Конституції України, який передбачає відсутність будь-яких привілеїв чи обмежень за ознаками соціального становища, посади або інших характеристик [1]. Цей принцип спрямований на недопущення дискримінаційних практик та забезпечення справедливого ставлення до всіх суб'єктів правовідносин, що також має безпосередній антикорупційний ефект.

Конституція України гарантує також право на доступ до інформації, що є важливим елементом прозорості діяльності державних органів. Відповідно до статті 34, кожному гарантується право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію [1]. Це положення створює правову основу для функціонування механізмів відкритості влади, що є одним із ключових інструментів запобігання корупції.

Суттєве значення мають також положення Конституції щодо поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Такий розподіл забезпечує систему стримувань і противаг, яка унеможливорює концентрацію влади в одних руках та знижує ризики корупційних зловживань. Незалежність судової влади, закріплена у Конституції, виступає гарантією справедливого розгляду справ, у тому числі пов'язаних із корупційними правопорушеннями [1].

Окрім національних конституційних засад, важливу роль у формуванні антикорупційної політики України відіграють міжнародно-правові стандарти. Україна є учасницею низки міжнародних договорів, які встановлюють загальні принципи та конкретні механізми боротьби з корупцією. Одним із ключових міжнародних документів є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року, яка визначає комплексний підхід до запобігання та протидії корупції, включаючи превентивні заходи, криміналізацію корупційних діянь, міжнародне співробітництво та повернення активів [25].

Конвенція передбачає необхідність створення ефективних антикорупційних органів, впровадження прозорих процедур у публічному управлінні, забезпечення доступу до інформації, а також встановлення стандартів доброчесності для державних службовців. Вона також наголошує на важливості участі громадянського суспільства у протидії корупції, що відповідає сучасним підходам до формування відкритого та підзвітного управління [25].

Важливими міжнародними інструментами є також Кримінальна та Цивільна конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, які встановлюють стандарти криміналізації корупційних правопорушень, відповідальності юридичних осіб, захисту прав потерпілих та відшкодування шкоди [26]; [27]. Ці документи сприяють гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами та забезпечують уніфікований підхід до боротьби з корупцією.

Особливе значення має також міжнародне співробітництво у сфері протидії транснаціональній корупції, що передбачено Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності [28]. У сучасних умовах корупція дедалі частіше набуває міжнародного характеру, що потребує координації зусиль держав, обміну інформацією та спільного розслідування злочинів.

Вплив міжнародно-правових стандартів проявляється також у процесі європейської інтеграції України. Виконання зобов'язань перед Європейським Союзом передбачає адаптацію національного законодавства до європейських норм, підвищення рівня прозорості, незалежності судової влади та ефективності антикорупційних інституцій. Як зазначають дослідники, міжнародні стандарти

виступають не лише орієнтиром для реформ, але й інструментом зовнішнього контролю за їх реалізацією [46, с. 402]. Конституція забезпечує базові принципи функціонування держави, тоді як міжнародні документи конкретизують їх, встановлюючи сучасні підходи та механізми боротьби з корупцією.

Закон України «Про запобігання корупції» є ключовим нормативно-правовим актом, який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні. Його прийняття стало важливим етапом реформування антикорупційного законодавства, оскільки він закріпив комплексний підхід до протидії корупції, що поєднує превентивні, контрольні та організаційні механізми [11].

Системний аналіз положень цього Закону дозволяє виокремити кілька основних напрямів його регулювання. Насамперед, Закон визначає коло суб'єктів, на яких поширюються антикорупційні обмеження. До них належать особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також прирівняні до них суб'єкти. Такий підхід забезпечує охоплення широкого кола осіб, діяльність яких пов'язана з реалізацією публічної влади, що дозволяє мінімізувати можливості для обходу законодавства [11].

Одним із ключових елементів Закону є встановлення системи обмежень і заборон, спрямованих на запобігання корупційним правопорушенням. Зокрема, передбачено обмеження щодо використання службових повноважень у приватних інтересах, одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Ці норми мають превентивний характер, оскільки спрямовані на недопущення ситуацій, які можуть призвести до виникнення корупційних ризиків [11].

Особливе місце у структурі Закону займає інститут конфлікту інтересів. Закон розмежовує поняття реального та потенційного конфлікту інтересів і встановлює обов'язок суб'єктів декларування вживати заходів щодо їх врегулювання. Це включає повідомлення про конфлікт інтересів, самоусунення від прийняття рішень або передачу повноважень іншій особі. Такий механізм

спрямований на забезпечення об'єктивності та неупередженості діяльності посадових осіб [11].

Важливим складником Закону є система фінансового контролю, яка реалізується через інститут електронного декларування. Суб'єкти декларування зобов'язані подавати декларації про майно, доходи, витрати та фінансові зобов'язання, що дозволяє здійснювати контроль за їх фінансовим станом. Як зазначають дослідники, цей механізм є одним із найбільш ефективних інструментів виявлення незаконного збагачення та інших корупційних проявів [63].

Суттєвим елементом Закону є також регулювання діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), яке виступає центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом у сфері запобігання корупції. Закон визначає його повноваження, зокрема здійснення фінансового контролю, перевірки декларацій, моніторингу способу життя суб'єктів декларування, розроблення антикорупційних програм та надання методичних рекомендацій [11].

Окрему увагу в Законі приділено питанням захисту викривачів корупції. Закон встановлює гарантії їх правового захисту, конфіденційності та недопущення переслідування за повідомлення про корупційні правопорушення. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам і сприяє активізації участі громадян у виявленні корупційних проявів [20].

Важливою складовою є також вимоги щодо антикорупційних програм у державних органах та юридичних особах. Закон передбачає обов'язковість розроблення та впровадження таких програм, що включають оцінку корупційних ризиків, визначення заходів їх усунення та контроль за їх реалізацією. Це дозволяє інтегрувати антикорупційні механізми у повсякденну діяльність організацій [11].

Разом із тим системний аналіз Закону дозволяє виявити і певні проблемні аспекти. Зокрема, складність і об'ємність його положень ускладнюють практичне застосування, особливо для суб'єктів, які не мають достатнього рівня

правової підготовки. Крім того, наявність оціночних понять та відсутність чітких критеріїв їх застосування може призводити до неоднозначного тлумачення норм і виникнення правозастосовних труднощів [36, с. 60].

Ще одним викликом є необхідність забезпечення ефективного контролю за дотриманням вимог Закону. Попри наявність відповідних інституційних механізмів, їх реалізація на практиці часто стикається з проблемами ресурсного забезпечення, кадрового потенціалу та координації між органами [65].

Таким чином, Закон України «Про запобігання корупції» формує комплексну правову основу антикорупційної політики, що охоплює широке коло суб'єктів, встановлює систему обмежень, механізми фінансового контролю, врегулювання конфлікту інтересів та інституційного забезпечення. Водночас ефективність його реалізації залежить від належного правозастосування, удосконалення законодавства та підвищення інституційної спроможності відповідних органів.

Система юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, в Україні має комплексний характер і охоплює як кримінально-правові, так і адміністративно-правові механізми впливу. Такий підхід дозволяє диференціювати відповідальність залежно від ступеня суспільної небезпеки діяння та забезпечити належну реакцію держави на різні прояви корупції. Відповідні положення закріплені, зокрема, у Кримінальному кодексі України та Кодексі України про адміністративні правопорушення, а також у спеціальному антикорупційному законодавстві [13]; [14].

Кримінально-правова відповідальність застосовується за найбільш суспільно небезпечні корупційні правопорушення, які посягають на основи функціонування державної влади та публічного управління. До таких злочинів належать, зокрема, одержання неправомірної вигоди, зловживання владою або службовим становищем, службове підроблення, незаконне збагачення та інші діяння, передбачені Кримінальним кодексом України [14]. Особливістю кримінальної відповідальності є її репресивний характер, що проявляється у

застосуванні таких санкцій, як позбавлення волі, штрафи, конфіскація майна та позбавлення права обіймати певні посади.

Важливим аспектом кримінально-правового регулювання є також визначення кола суб'єктів корупційних злочинів. Законодавець виділяє спеціальних суб'єктів – службових осіб, які наділені владними повноваженнями або виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції. Це дозволяє чітко окреслити сферу застосування кримінально-правових норм і забезпечити їх адресність [15].

Адміністративна відповідальність застосовується за менш суспільно небезпечні правопорушення, пов'язані з корупцією, які не містять ознак кримінального правопорушення. До них належать порушення вимог фінансового контролю, несвоєчасне подання декларацій, порушення обмежень щодо сумісництва, отримання подарунків, невжиття заходів щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів тощо. Санкції за такі правопорушення, як правило, передбачають штрафи, конфіскацію доходу та інші заходи адміністративного впливу.

Як зазначається у науковій літературі, адміністративна відповідальність відіграє важливу превентивну роль, оскільки дозволяє реагувати на порушення на ранніх стадіях та запобігати їх трансформації у кримінальні правопорушення [29]. Водночас ефективність її застосування значною мірою залежить від своєчасності виявлення правопорушень і якості їх документування.

Особливістю системи відповідальності є також наявність взаємозв'язку між кримінальними та адміністративними заходами. У деяких випадках адміністративні правопорушення можуть виступати передумовою або індикатором більш серйозних корупційних діянь. Тому важливим є забезпечення належної координації між органами, які здійснюють виявлення, розслідування та розгляд відповідних справ.

Водночас практика застосування відповідальності за корупційні правопорушення стикається з низкою проблем, серед яких складність доказування, неоднозначність тлумачення норм та тривалість розгляду справ. Це

знижує ефективність притягнення винних осіб до відповідальності та може створювати передумови для уникнення покарання.

Поряд із загальними нормами відповідальності важливу роль відіграє спеціальне законодавство, яке регулює функціонування антикорупційної інфраструктури. Йдеться про нормативно-правові акти, що визначають статус, повноваження та порядок діяльності спеціалізованих антикорупційних органів, зокрема Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Національного агентства з питань запобігання корупції та Вищого антикорупційного суду [16]; [21].

Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» визначає правові засади діяльності НАБУ як спеціалізованого правоохоронного органу, що здійснює досудове розслідування корупційних злочинів, вчинених високопосадовцями. Його створення стало важливим кроком у формуванні незалежної антикорупційної інституції, здатної ефективно протидіяти так званій «топ-корупції» [16].

Спеціалізована антикорупційна прокуратура забезпечує процесуальне керівництво розслідуваннями, що здійснюються НАБУ, а також підтримує державне обвинувачення у відповідних кримінальних провадженнях. Її діяльність регулюється нормами кримінального процесуального законодавства та спеціальними положеннями антикорупційного законодавства [2].

Національне агентство з питань запобігання корупції виконує превентивну функцію, здійснюючи фінансовий контроль, перевірку декларацій, моніторинг способу життя посадових осіб та розроблення антикорупційних програм. Його діяльність є ключовою для формування системи запобігання корупції на ранніх стадіях [11].

Вищий антикорупційний суд здійснює розгляд кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів, забезпечуючи спеціалізований і професійний підхід до їх вирішення. Його створення сприяло підвищенню ефективності судового розгляду таких справ і забезпеченню принципу невідворотності покарання [21].

Системний аналіз спеціального законодавства свідчить, що антикорупційна інфраструктура України побудована на принципі функціонального розмежування повноважень між різними органами. Такий підхід дозволяє забезпечити комплексне охоплення всіх етапів антикорупційної діяльності – від запобігання до притягнення до відповідальності.

Водночас ефективність функціонування цієї інфраструктури залежить від рівня координації між її елементами, їх незалежності та належного ресурсного забезпечення. У разі відсутності узгодженості дій або виникнення інституційних конфліктів ефективність антикорупційної політики може істотно знижуватися.

Важливим елементом системи запобігання та протидії корупції в Україні є підзаконні нормативно-правові акти та документи стратегічного планування, які забезпечують практичну реалізацію положень законів та формують довгострокову антикорупційну політику держави. Якщо закони визначають загальні засади, то саме підзаконні акти деталізують механізми їх застосування, встановлюють конкретні процедури, інструменти контролю та порядок діяльності відповідних органів.

До підзаконних нормативно-правових актів у сфері антикорупційної діяльності належать, зокрема, постанови Кабінету Міністрів України, накази центральних органів виконавчої влади, акти Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), а також методичні рекомендації щодо застосування антикорупційного законодавства. Важливе місце серед них займає постанова Кабінету Міністрів України про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки, яка конкретизує положення Антикорупційної стратегії та визначає комплекс заходів щодо її реалізації [12].

Особливу роль відіграють нормативні акти НАЗК, які регулюють питання фінансового контролю, перевірки декларацій, врегулювання конфлікту інтересів, розроблення антикорупційних програм у державних органах і юридичних особах. Наприклад, Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції визначає організаційні засади функціонування відповідних підрозділів, їх повноваження

та завдання [24]. Такі акти забезпечують уніфікацію підходів до реалізації антикорупційної політики на рівні різних органів влади.

Підзаконні акти також відіграють важливу роль у регулюванні процедурних аспектів антикорупційної діяльності. Вони визначають порядок подання та перевірки декларацій, здійснення моніторингу способу життя, проведення спеціальних перевірок, організації внутрішнього контролю тощо. Завдяки цьому забезпечується практична реалізація норм Закону України «Про запобігання корупції» та інших законодавчих актів [11].

Водночас ефективність підзаконного регулювання залежить від його узгодженості, стабільності та відповідності законодавству. Часті зміни підзаконних актів, їх надмірна деталізація або, навпаки, недостатня конкретизація можуть ускладнювати їх застосування та створювати правову невизначеність. Крім того, існує ризик дублювання норм або виникнення колізій між різними підзаконними актами, що негативно впливає на правозастосовну практику.

Поряд із підзаконним регулюванням важливе значення має стратегічне планування у сфері протидії корупції. Центральним документом у цій сфері є Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки, затверджена Законом України, яка визначає основні напрями державної політики у сфері запобігання корупції [10]. Вона встановлює пріоритети, цілі та завдання антикорупційної діяльності, орієнтовані на зниження рівня корупції та підвищення ефективності функціонування державних інституцій.

Антикорупційна стратегія має комплексний характер і охоплює різні сфери публічного управління, включаючи державну службу, судову систему, публічні закупівлі, управління державними фінансами, земельні відносини та інші. Вона передбачає впровадження превентивних заходів, удосконалення законодавства, розвиток інституційної спроможності антикорупційних органів, підвищення рівня прозорості та залучення громадянського суспільства до процесів контролю [10].

Важливим інструментом реалізації Антикорупційної стратегії є Державна антикорупційна програма, яка деталізує її положення та визначає конкретні заходи, строки їх виконання та відповідальних виконавців. Це дозволяє забезпечити перехід від декларативних цілей до практичних дій, а також здійснювати моніторинг і оцінку ефективності реалізації антикорупційної політики [12].

Особливістю стратегічного планування є його орієнтація на довгострокову перспективу та системний підхід до подолання корупції. Воно передбачає не лише реагування на вже існуючі проблеми, а й їх попередження шляхом виявлення корупційних ризиків, аналізу їх причин та розроблення заходів щодо їх усунення. У цьому контексті стратегічні документи виступають інструментом координації діяльності різних органів державної влади та забезпечення узгодженості їх дій.

Водночас реалізація Антикорупційної стратегії стикається з певними труднощами. До них належать недостатній рівень координації між органами, обмежені ресурси, формальний підхід до виконання окремих заходів, а також залежність результатів від політичної волі. Як зазначають дослідники, ефективність стратегічного планування значною мірою залежить від реального виконання передбачених заходів, а не лише від їх формального закріплення у відповідних документах.

Тож, підзаконні нормативно-правові акти та стратегічне планування відіграють важливу роль у формуванні та реалізації антикорупційної політики в Україні. Вони забезпечують деталізацію законодавчих норм, координацію діяльності органів влади та визначення пріоритетних напрямів боротьби з корупцією. Разом із тим їх ефективність залежить від узгодженості, стабільності та належного виконання.

2.3 Практика реалізації антикорупційної політики в Україні

Оцінка сучасного стану та динаміки корупційних проявів у сфері публічного управління є важливим елементом дослідження ефективності

антикорупційної політики держави, оскільки дозволяє не лише визначити рівень поширеності корупції, але й простежити тенденції її розвитку, виявити ключові проблеми та оцінити результативність здійснюваних реформ. У цьому контексті корупція розглядається як динамічне соціально-правове явище, яке змінюється під впливом політичних, економічних та інституційних факторів, що обумовлює необхідність постійного моніторингу її стану.

Сучасний стан корупції в Україні найчастіше оцінюється за допомогою міжнародних індексів, серед яких особливе значення має Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index), що розробляється міжнародною організацією Transparency International. Згідно з останніми даними, у 2025 році Україна отримала 36 балів зі 100 можливих та посіла 104 місце серед 182 країн світу. Такий показник свідчить про те, що рівень корупції в державному секторі залишається досить високим, хоча й демонструє певні ознаки поступового покращення.

Аналіз динаміки цього показника дозволяє зробити висновок про нестабільний характер антикорупційних змін. Так, у 2024 році Україна мала 35 балів і займала 105 місце, що свідчило про певне погіршення позицій після попереднього періоду зростання. Водночас у 2025 році зафіксовано незначне покращення — +1 бал, що свідчить про часткове відновлення позитивної динаміки, хоча темпи таких змін залишаються недостатніми для досягнення відчутного прориву у боротьбі з корупцією.

Загалом, якщо розглядати більш тривалий період, можна констатувати, що Україна демонструє повільний, але поступовий прогрес у сфері протидії корупції. Зокрема, у попередні роки спостерігалось зростання показників СРІ, що було пов'язано з проведенням антикорупційних реформ, створенням спеціалізованих органів та впровадженням нових механізмів контролю. Проте ці зміни мають нерівномірний характер і часто залежать від політичної волі, рівня інституційної спроможності та зовнішніх факторів, зокрема процесів європейської інтеграції.

Важливим аспектом оцінки сучасного стану корупції є також аналіз її структурних особливостей. У сфері публічного управління корупційні прояви можуть мати різні форми — від дрібної побутової корупції до масштабних корупційних схем, пов'язаних із розподілом державних ресурсів. При цьому найбільш небезпечними є саме системні прояви корупції, які пов'язані з діяльністю високопосадовців і мають значний вплив на функціонування держави.

Слід зазначити, що значна частина корупційних ризиків зосереджена у таких сферах, як публічні закупівлі, державне управління фінансами, земельні відносини, судова система та правоохоронна діяльність. Саме ці сфери характеризуються високим рівнем дискреційних повноважень посадових осіб, що створює передумови для зловживань. У цьому контексті корупція виступає як системне явище, яке інтегрується у механізми функціонування державного апарату.

Оцінюючи сучасний стан корупції, слід також враховувати вплив воєнного стану та пов'язаних із ним соціально-економічних змін. З одного боку, війна створює додаткові ризики корупції, пов'язані з розподілом значних фінансових ресурсів, гуманітарної допомоги та оборонних закупівель. З іншого боку, вона стимулює посилення контролю, прозорості та відповідальності, що може сприяти зменшенню корупційних проявів у окремих сферах.

Особливу увагу слід приділити інституційним змінам, які відбулися в Україні протягом останніх років. Створення антикорупційних органів, запровадження електронного декларування, розвиток цифрових сервісів та підвищення прозорості державних процесів позитивно вплинули на зниження окремих корупційних ризиків. Однак ефективність цих заходів значною мірою залежить від їх практичної реалізації, а також від рівня незалежності відповідних інституцій.

Не менш важливим є питання суспільного сприйняття корупції, яке безпосередньо впливає на її поширення. Високий рівень толерантності до корупційних практик, а також недовіра до державних інституцій можуть сприяти

її відтворенню. У цьому контексті важливим є формування антикорупційної культури, яка передбачає нетерпимість до корупції та активну участь громадян у контролі за діяльністю влади.

Аналіз динаміки корупційних проявів також свідчить про те, що боротьба з корупцією не може розглядатися як одноразовий процес. Вона потребує системного, довгострокового підходу, який включає як удосконалення законодавства, так і розвиток інституцій, підвищення рівня правової культури та забезпечення ефективного контролю за діяльністю органів влади.

Сучасний стан корупції в Україні характеризується поєднанням позитивних зрушень і значних проблем, що зумовлює необхідність подальшого вдосконалення антикорупційної політики. Динаміка корупційних проявів свідчить про наявність певного прогресу, однак його темпи залишаються недостатніми для досягнення високих стандартів прозорості та доброчесності. У зв'язку з цим важливим є забезпечення системності антикорупційних реформ, підвищення ефективності діяльності відповідних органів та формування культури нетерпимості до корупції у суспільстві.

Сучасна інституційна система протидії корупції в Україні побудована на функціональному розмежуванні повноважень між органами, кожен із яких виконує окрему, але взаємопов'язану роль у загальному механізмі антикорупційної політики. Її формування стало результатом тривалої трансформації національного законодавства, орієнтованої на запровадження комплексного підходу до подолання корупції, що включає превенцію, виявлення, розслідування, процесуальний супровід та судовий розгляд відповідних справ. Саме тому діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Вищого антикорупційного суду слід розглядати не ізольовано, а як елементи єдиної інституційної архітектури, спрямованої на мінімізацію корупційних ризиків у сфері публічного управління [11]; [65].

Особливе місце в цій системі займає Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), оскільки саме воно виконує ключову превентивну функцію. На відміну від правоохоронних органів, НАЗК не зосереджується на розслідуванні вже вчинених злочинів, а працює передусім у площині недопущення корупційних практик шляхом формування правил доброчесної поведінки, фінансового контролю, перевірки декларацій, моніторингу способу життя посадових осіб та виявлення конфлікту інтересів [11]; [63]. Значення діяльності НАЗК полягає в тому, що воно формує нормативно-етичне середовище, в якому функціонують суб'єкти публічного управління, а отже, впливає не лише на юридичну, а й на організаційну культуру державної служби. Саме через інструменти електронного декларування, антикорупційних програм та методичних рекомендацій цей орган забезпечує інституціоналізацію доброчесності як одного з базових принципів публічної служби [42]; [63].

Разом із тим діяльність НАЗК має і певні проблемні аспекти. У науковій літературі неодноразово звертається увага на те, що ефективність превентивної моделі залежить не лише від обсягу повноважень органу, а й від реальної спроможності оперативно перевіряти великі масиви декларацій, здійснювати ґрунтовний моніторинг способу життя суб'єктів декларування та забезпечувати дієвий контроль за виконанням антикорупційного законодавства [63]. Крім того, складність правового регулювання та постійні зміни у сфері антикорупційної політики інколи знижують практичну ефективність реалізації окремих інструментів НАЗК. Однак попри ці труднощі, цей орган залишається базовим суб'єктом формування превентивної антикорупційної моделі, без якої неможливо забезпечити системне зниження рівня корупції в публічному секторі.

Другим ключовим елементом інституційної системи є Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), яке виконує правоохоронну функцію та спеціалізується на виявленні, припиненні та досудовому розслідуванні тяжких корупційних злочинів, насамперед тих, що вчиняються вищими посадовими особами держави [16]. Його створення було зумовлене необхідністю виокремлення спеціалізованого органу, здатного працювати із так званою «топ-

корупцією», яка завдає найбільшої шкоди публічному управлінню та державним фінансам. Значення НАБУ полягає в тому, що цей орган став інструментом кримінально-правового реагування на корупцію, яка виходить за межі дисциплінарних чи адміністративних порушень і набуває ознак суспільно небезпечного діяння [37, с. 21–24].

Водночас специфіка діяльності НАБУ полягає не лише у факті розслідування корупційних злочинів, а й у фокусі на складних багатосуб'єктних схемах, пов'язаних із незаконним використанням владних повноважень, бюджетних ресурсів, державного майна та адміністративного впливу. Саме через це ефективність Бюро значною мірою оцінюється не кількістю відкритих проваджень, а якістю зібраної доказової бази, рівнем процесуальної стійкості матеріалів та перспективою подальшого судового розгляду. У наукових підходах підкреслюється, що НАБУ виконує не просто функцію правоохоронного реагування, а виступає інституцією, яка демонструє практичну можливість притягнення до відповідальності осіб, що раніше фактично перебували поза межами реального правосуддя [65]; [46, с. 401–404].

Разом із цим діяльність НАБУ не може оцінюватися однозначно позитивно без урахування тих викликів, із якими стикається орган на практиці. До них належать політична чутливість розслідувань, високий рівень суспільних очікувань, складність доказування корупційних злочинів, а також необхідність взаємодії з іншими суб'єктами антикорупційної інфраструктури. У зв'язку з цим діяльність НАБУ слід розглядати як важливу, але лише одну з ланок комплексної антикорупційної системи, ефективність якої прямо залежить від узгодженості роботи з прокуратурою та судом.

У цій логіці особливого значення набуває Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), яка забезпечує процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях, що здійснюються НАБУ, а також підтримує державне обвинувачення в суді. Саме САП виконує функцію процесуального контролю за досудовим розслідуванням, що дозволяє забезпечити належний баланс між правоохоронною активністю та вимогами законності. У системному сенсі САП

виступає своєрідною сполучною ланкою між етапом розслідування та етапом судового розгляду, оскільки від якості її процесуального супроводу залежить подальша перспектива справи у Вищому антикорупційному суді [65].

Роль САП є надзвичайно важливою з огляду на те, що боротьба з корупцією потребує не лише фіксації протиправних дій, але й належного юридичного оформлення матеріалів провадження, дотримання процесуальних гарантій та обґрунтованого представництва позиції держави у суді. Саме тому якість діяльності САП безпосередньо впливає на доведення справ до логічного завершення. У протилежному випадку навіть резонансні розслідування можуть втрачати результативність через процесуальні помилки, недостатню аргументованість або слабе підтримання обвинувачення [37, с. 28–31]. У цьому сенсі САП слід розглядати не просто як допоміжний орган, а як самостійного, стратегічно важливого суб'єкта інституційної системи протидії корупції.

Завершальним елементом цієї інституційної вертикалі є Вищий антикорупційний суд (ВАКС), створений для здійснення правосуддя у справах про корупційні злочини [21]. Його значення полягає у спеціалізації судового розгляду, що дає змогу зосередити у межах одного судового органу належну експертизу, процесуальну послідовність та професійний підхід до складних антикорупційних проваджень. Створення ВАКС стало відповіддю на тривалу проблему низької ефективності розгляду корупційних справ у загальних судах, де вони нерідко затягувалися, втрачали динаміку або завершувалися без очікуваного результату. У цьому контексті ВАКС виконує функцію не лише спеціалізованого суду, але й інституційної гарантії того, що антикорупційна діяльність не завершуватиметься на стадії досудового розслідування [21]; [65].

Водночас ефективність ВАКС залежить не тільки від його внутрішньої організації, а й від якості роботи інших суб'єктів системи. Суд не може компенсувати недоліки досудового розслідування чи процесуального супроводу, а тому його діяльність безпосередньо пов'язана з ефективністю НАБУ та САП. Саме це підтверджує, що інституційна система протидії корупції повинна оцінюватися як цілісний механізм, де результат залежить від узгодженості всіх

елементів. У цьому аспекті ВАКС є завершальною, але не ізольованою ланкою, а його успішність прямо зумовлена якістю роботи всієї антикорупційної інфраструктури.

У ширшому розумінні аналіз діяльності НАЗК, НАБУ, САП та ВАКС дозволяє дійти висновку, що сучасна модель протидії корупції в Україні побудована на принципі функціонального розмежування повноважень. НАЗК відповідає за превенцію, НАБУ — за розслідування, САП — за процесуальне керівництво та підтримання обвинувачення, а ВАКС — за спеціалізований судовий розгляд. Така модель є концептуально правильною, оскільки дозволяє уникати концентрації надмірного обсягу повноважень в одному органі та забезпечує багаторівневий контроль у сфері антикорупційної діяльності [11]; [65]. Водночас ефективність цієї системи не може визначатися лише формальним існуванням відповідних інституцій. Вона потребує реальної незалежності, стабільного ресурсного забезпечення, політичної незаангажованості та високого рівня професійної підготовки працівників кожного з органів.

Не менш важливим є і те, що діяльність цієї інституційної системи повинна оцінюватися не лише через призму кількості відкритих проваджень, перевірених декларацій чи винесених вироків, а й через більш широкі критерії: рівень довіри суспільства, ступінь зниження корупційних ризиків у публічному секторі, ефективність превентивних механізмів та здатність держави гарантувати невідворотність відповідальності для всіх суб'єктів, незалежно від їх статусу. Лише за таких умов антикорупційна інфраструктура може виконувати не декларативну, а реально трансформаційну функцію.

Отже, НАЗК, НАБУ, САП та ВАКС формують ядро інституційної системи протидії корупції в Україні. Кожен із цих органів має власну функціональну спеціалізацію, але їх діяльність повинна розглядатися у взаємозв'язку, оскільки лише за умови координації, незалежності та практичної спроможності всіх складових може бути досягнуто реального результату у сфері запобігання та протидії корупції. Саме тому подальше вдосконалення антикорупційної політики повинно передбачати не лише збереження цієї

інституційної моделі, але й підвищення ефективності взаємодії між її елементами, зміцнення гарантій їх незалежності та посилення суспільного контролю за результатами їх діяльності.

У сучасних умовах розвитку публічного управління одним із ключових напрямів мінімізації корупційних ризиків виступає впровадження цифрових інструментів та інноваційних технологій. Цифровізація державних процесів створює принципово нові умови функціонування публічної влади, за яких істотно зменшується вплив людського фактору, підвищується рівень прозорості управлінських рішень та забезпечується ефективний контроль за діяльністю посадових осіб. Як зазначають науковці, саме цифрові технології здатні трансформувати традиційні корупційні практики, обмежуючи можливості для зловживань та неформальних домовленостей [35, с. 112].

Одним із найбільш ефективних інструментів у цьому напрямі є електронне урядування, яке передбачає переведення адміністративних процесів у цифровий формат. Надання адміністративних послуг через електронні платформи дозволяє мінімізувати безпосередній контакт між громадянином і посадовою особою, що є однією з основних передумов виникнення корупції. Відсутність особистої взаємодії унеможливорює вимагання неправомірної вигоди, а автоматизація процедур забезпечує рівність умов для всіх заявників [44, с. 87].

Важливим елементом цифровізації є електронні системи публічних закупівель, функціонування яких спрямоване на забезпечення відкритості та конкурентності використання бюджетних коштів. Закон України «Про публічні закупівлі» встановлює обов'язковість проведення закупівель через електронні системи, що гарантує прозорість усіх етапів тендерного процесу та доступ до інформації для широкого кола суб'єктів [8]. Як підкреслюється у наукових дослідженнях, використання таких систем значно знижує ризики змови, маніпулювання результатами торгів та приховування інформації [40, с. 39].

Не менш важливим інструментом є електронне декларування, яке виступає складовою системи фінансового контролю. Відповідно до Закону

України «Про запобігання корупції», суб'єкти декларування зобов'язані подавати відомості про свої доходи, майно та фінансові зобов'язання в електронній формі [11]. Цифровий формат подання декларацій забезпечує стандартизацію даних, їх збереження та можливість автоматизованої перевірки. Як зазначають дослідники, електронне декларування дозволяє виявляти невідповідності між задекларованими доходами та фактичним способом життя посадових осіб, що є важливим механізмом попередження незаконного збагачення [63].

Значний антикорупційний потенціал має політика відкритих даних. Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» держава забезпечує відкритість інформації про свою діяльність, що створює передумови для громадського контролю [5]. Відкриті реєстри, інформація про бюджетні витрати, судові рішення та інші дані дозволяють виявляти корупційні ризики, аналізувати діяльність органів влади та запобігати зловживанням. Як зазначає М. О. Ковальчук, доступ до відкритих даних значно підвищує рівень підзвітності публічної влади та сприяє формуванню антикорупційної культури в суспільстві [43].

Сучасні цифрові технології також передбачають використання автоматизованих систем аналізу даних та ризик-індикаторів. Такі системи дозволяють виявляти нетипові операції, підозрілі фінансові транзакції та інші ознаки корупційних правопорушень. Використання аналітичних алгоритмів забезпечує можливість оперативного реагування на потенційні загрози та здійснення превентивного контролю [59].

Окремої уваги заслуговує впровадження технологій штучного інтелекту та блокчейну. Штучний інтелект дозволяє обробляти великі масиви інформації, виявляти закономірності та прогнозувати корупційні ризики. Блокчейн, у свою чергу, забезпечує незмінність даних і прозорість операцій, що є важливим у сферах реєстрації прав власності та обліку фінансових транзакцій. Як зазначається у міжнародних дослідженнях, поєднання цих технологій здатне суттєво підвищити ефективність антикорупційних заходів [69, р. 296].

Водночас впровадження цифрових інструментів не є універсальним вирішенням проблеми корупції. Існують ризики, пов'язані з кібербезпекою, можливістю несанкціонованого доступу до даних, а також зловживаннями з боку осіб, які мають доступ до адміністрування цифрових систем. Крім того, ефективність цифровізації залежить від рівня підготовки персоналу, технічного забезпечення та належного нормативно-правового регулювання.

Можна тоді стверджувати, що цифрові інструменти та інноваційні технології відіграють важливу роль у мінімізації корупційних ризиків, забезпечуючи прозорість, підзвітність та ефективний контроль у сфері публічного управління. Їх впровадження дозволяє зменшити вплив людського фактору, автоматизувати процеси та створити умови для своєчасного виявлення корупційних правопорушень. Однак для досягнення максимального ефекту цифровізація має поєднуватися з іншими заходами антикорупційної політики, включаючи вдосконалення законодавства, розвиток інституційної спроможності та формування культури доброчесності.

Правозастосовна практика у сфері запобігання та протидії корупції в Україні характеризується наявністю низки системних проблем і суперечностей, які істотно впливають на ефективність реалізації антикорупційної політики. Незважаючи на формування розгалуженої нормативно-правової бази та створення спеціалізованих антикорупційних інституцій, практичне застосування відповідних норм залишається нерівномірним, а в окремих випадках – суперечливим. Це зумовлено як об'єктивними чинниками (складність правового регулювання, реформування системи правосуддя), так і суб'єктивними (різне тлумачення норм, недостатня професійна підготовка, вплив людського фактору).

Однією з ключових проблем є неоднозначність тлумачення антикорупційного законодавства. Закон України «Про запобігання корупції» містить значну кількість оціночних понять, таких як «конфлікт інтересів», «реальний» і «потенційний конфлікт», «неправомірна вигода», які не завжди мають чіткі критерії застосування. Унаслідок цього різні органи та посадові особи можуть по-різному інтерпретувати одні й ті самі правові норми, що

призводить до неоднакової практики їх застосування. Як зазначають дослідники, відсутність уніфікованого підходу до тлумачення ключових категорій ускладнює притягнення до відповідальності та створює передумови для уникнення санкцій [36, с. 60].

Суттєвою проблемою є також колізії між нормами різних галузей законодавства. Зокрема, положення антикорупційного законодавства іноді не узгоджуються з нормами кримінального, адміністративного чи трудового права. Це створює ситуації, коли правозастосовні органи змушені обирати між альтернативними правовими підходами або тлумачити норми на власний розсуд. Наприклад, питання притягнення до відповідальності за порушення, пов'язані з конфліктом інтересів, може по-різному вирішуватися залежно від того, чи розглядається воно як адміністративне правопорушення або як дисциплінарний проступок [53, с. 412].

Окрему увагу слід приділити проблемам доказування у справах про корупційні правопорушення. Відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства, доведення вини особи потребує належної доказової бази, що часто є складним у випадках прихованих корупційних дій. Корупційні правопорушення, як правило, вчиняються в умовах конспірації, без прямих доказів, що ускладнює їх виявлення та документування. Це призводить до значної кількості виправдувальних вироків або закриття проваджень через недостатність доказів [2]. Як підкреслюють науковці, саме складність доказування є одним із ключових бар'єрів ефективної боротьби з корупцією.

Ще однією проблемою є вибірковість правозастосування. У практиці нерідко спостерігаються випадки, коли антикорупційні норми застосовуються нерівномірно щодо різних суб'єктів. Це може проявлятися у вибіркового відкритті кримінальних проваджень, затягуванні розслідувань або, навпаки, їх надмірній активізації щодо окремих осіб. Подібні явища підривають довіру до антикорупційних органів і створюють враження політичної або корпоративної заангажованості [45, с. 74].

Проблемним аспектом є також недостатня ефективність взаємодії між антикорупційними органами. В Україні функціонує кілька спеціалізованих інституцій, зокрема Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції, Вищий антикорупційний суд. Водночас на практиці між ними виникають труднощі координації, дублювання функцій або, навпаки, прогалини у відповідальності. Як зазначається у науковій літературі, відсутність чітко налагодженого механізму взаємодії знижує ефективність усієї антикорупційної системи [65].

Важливою проблемою є також нестабільність судової практики. Рішення судів у справах про корупційні правопорушення не завжди є послідовними, що пов'язано як із різним рівнем підготовки суддів, так і з відсутністю усталеної практики застосування нових антикорупційних норм. Унаслідок цього аналогічні справи можуть вирішуватися по-різному, що порушує принцип правової визначеності та передбачуваності правозастосування.

Окремо слід відзначити проблему притягнення до відповідальності за недостовірне декларування. Попри наявність законодавчих вимог щодо подання електронних декларацій, доведення факту умисного внесення недостовірних відомостей є складним. Це пов'язано з необхідністю встановлення не лише факту розбіжностей, а й наявності умислу, що значно ускладнює притягнення винних осіб до відповідальності.

Суттєвим викликом залишається також вплив людського фактору та рівень професійної підготовки правозастосовців. Недостатній рівень знань у сфері антикорупційного законодавства, відсутність практичного досвіду та методичних рекомендацій призводять до помилок у кваліфікації правопорушень, неправильного оформлення матеріалів справ та інших недоліків, які можуть стати підставою для уникнення відповідальності [40, с. 45].

Не можна оминати і проблему надмірної складності антикорупційного законодавства. Велика кількість нормативно-правових актів, їх часті зміни та доповнення ускладнюють їх застосування на практиці. Це створює ситуацію,

коли навіть добросовісні посадові особи можуть порушувати вимоги законодавства через його складність або неоднозначність [50].

Водночас існує суперечність між необхідністю забезпечення ефективної боротьби з корупцією та дотриманням прав і свобод людини. Застосування антикорупційних заходів, таких як фінансовий контроль, моніторинг способу життя або спеціальні перевірки, може викликати дискусії щодо їх відповідності принципам приватності та недоторканності особистого життя. Як зазначають дослідники, важливо забезпечити баланс між публічними інтересами та правами людини [42].

Таким чином, правозастосовна практика в антикорупційній сфері характеризується низкою проблем і суперечностей, які знижують ефективність реалізації антикорупційної політики. До них належать неоднозначність тлумачення норм, колізії законодавства, складність доказування, вибірковість застосування, недостатня координація між органами, нестабільність судової практики та інші чинники. Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, уніфікацію правозастосовної практики, підвищення професійного рівня фахівців та зміцнення інституційної спроможності антикорупційних органів.

Можна дійти висновку, що практика реалізації антикорупційної політики в Україні характеризується поєднанням поступових позитивних змін і системних проблем, що проявляються як у збереженні значного рівня корупції, так і в недосконалості правозастосування. Попри формування інституційної антикорупційної системи, розвиток цифрових інструментів і поступове підвищення прозорості, ефективність протидії корупції залишається обмеженою через неоднозначність законодавства, складність доказування, нестабільність судової практики та недостатню координацію між органами. У зв'язку з цим подальше вдосконалення антикорупційної політики має бути спрямоване на забезпечення узгодженості правозастосування, підвищення інституційної спроможності, розвиток цифрових механізмів контролю та формування стійкої культури доброчесності в суспільстві

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

3.1. Основні проблеми функціонування антикорупційної системи

Функціонування сучасної антикорупційної системи України, попри значні інституційні та нормативні досягнення, супроводжується низкою системних проблем, які знижують ефективність реалізації антикорупційної політики. Ці проблеми мають комплексний характер і охоплюють як організаційні, так і правові, кадрові та соціальні аспекти.

Однією з ключових проблем функціонування сучасної антикорупційної системи України є недостатній рівень інституційної синергії між суб'єктами антикорупційної інфраструктури, що проявляється у неузгодженості дій, фрагментарності взаємодії та порушенні логіки антикорупційного процесу. Попри формально вибудовану систему функціонального розмежування повноважень, на практиці взаємодія між окремими інституціями не завжди забезпечує досягнення спільного результату [65, с. 148].

Інституційна синергія передбачає узгоджену, послідовну та безперервну взаємодію всіх суб'єктів антикорупційної інфраструктури — від превентивних органів до судових інституцій. У теоретичній моделі ця взаємодія реалізується через чіткий функціональний ланцюг: НАЗК → НАБУ → САП → ВАКС. Однак на практиці цей ланцюг нерідко порушується, що негативно впливає на ефективність антикорупційної діяльності [46, с. 405].

Однією з суттєвих проблем функціонування антикорупційної інфраструктури України є затримки у передачі інформації та матеріалів між суб'єктами антикорупційної діяльності, що негативно впливає на ефективність реалізації антикорупційної політики та порушує принцип інституційної синергії. З огляду на багаторівневу структуру антикорупційної системи, своєчасний обмін інформацією є ключовою умовою забезпечення безперервності антикорупційного процесу [65, с. 152].

У теоретичній моделі функціонування антикорупційної інфраструктури передбачається чітка та оперативна передача інформації між суб'єктами: від превентивних органів до правоохоронних, а далі — до процесуальних і судових інституцій. Зокрема, виявлення НАЗК невідповідностей у деклараціях або ознак незаконного збагачення має супроводжуватися негайною передачею відповідних матеріалів до правоохоронних органів для подальшого розслідування. Однак на практиці цей процес нерідко супроводжується затримками, що ускладнює реалізацію наступних етапів антикорупційної діяльності [46, с. 406].

Причинами таких затримок можуть бути як організаційні, так і правові фактори. До організаційних належать недосконалість внутрішніх процедур, бюрократичні перепони, відсутність чітких регламентів взаємодії між органами, а також недостатній рівень цифровізації процесів обміну інформацією. Правові фактори пов'язані з наявністю прогалин у нормативному регулюванні порядку передачі матеріалів або неоднозначністю тлумачення відповідних норм [49].

Суттєвим чинником є також відсутність інтегрованих інформаційних систем, які б забезпечували автоматизований обмін даними між суб'єктами антикорупційної інфраструктури. У багатьох випадках передача інформації здійснюється у паперовій формі або через несумісні електронні системи, що значно уповільнює процес і підвищує ризик втрати або викривлення даних [59].

Затримки у передачі інформації мають низку негативних наслідків. По-перше, вони ускладнюють оперативність реагування на корупційні правопорушення, що може призводити до втрати доказів або можливості їх знищення. По-друге, затягується процес досудового розслідування, що негативно впливає на строки кримінального провадження. По-третє, знижується загальна ефективність антикорупційної системи, оскільки порушується логічна послідовність взаємодії між її суб'єктами [65, с. 153].

Такі затримки фактично розривають антикорупційний ланцюг «НАЗК → НАБУ → САП → ВАКС», що може призводити до ситуацій, коли навіть виявлені правопорушення не отримують належного правового

реагування. Це підриває принцип невідворотності відповідальності та знижує довіру до антикорупційних інституцій.

Таким чином, проблема затримок у передачі інформації та матеріалів між органами є системною та потребує комплексного вирішення шляхом удосконалення нормативного регулювання, впровадження сучасних цифрових рішень, стандартизації процедур взаємодії та підвищення рівня міжвідомчої координації.

Суттєвою проблемою функціонування антикорупційної інфраструктури України є дублювання повноважень та конкуренція між органами, що негативно впливає на ефективність реалізації антикорупційної політики та порушує принцип інституційної синергії. Попри формальне закріплення функціонального розмежування компетенції між суб'єктами антикорупційної інфраструктури, на практиці нерідко виникають ситуації перетину їх повноважень, що ускладнює координацію діяльності та призводить до нераціонального використання ресурсів [37, с. 28].

Дублювання повноважень проявляється у випадках, коли кілька органів одночасно здійснюють аналогічні функції, зокрема у сфері виявлення, перевірки або документування корупційних правопорушень. Це може стосуватися як правоохоронних органів, так і суб'єктів превентивного контролю. Відсутність чітких меж компетенції створює ситуацію, за якої одні й ті ж питання можуть розглядатися різними органами паралельно, що знижує ефективність їх вирішення [65, с. 155].

Поряд із цим виникає явище інституційної конкуренції, яке проявляється у суперництві між органами за пріоритет у розслідуванні резонансних справ, доступ до інформаційних ресурсів або вплив на результати антикорупційної діяльності. Така конкуренція може мати як формальний, так і неформальний характер і часто призводить до конфліктів компетенції, затягування процесів або навіть блокування окремих розслідувань [46, с. 407].

Однією з причин виникнення цієї проблеми є недостатня визначеність законодавства щодо розмежування повноважень. Наявність оціночних або

нечітко сформульованих норм дозволяє різним органам по-різному трактувати межі своєї компетенції, що створює передумови для дублювання функцій [49].

Крім того, важливим фактором є відсутність ефективного механізму координації діяльності суб'єктів антикорупційної інфраструктури. У разі недостатньої взаємодії між органами не забезпечується узгодженість їх дій, що призводить до паралельного виконання однакових завдань або, навпаки, до виникнення «прогалин» у діяльності.

Негативними наслідками дублювання повноважень та конкуренції між органами є:

- зниження оперативності реагування на корупційні правопорушення;
- неефективне використання кадрових і фінансових ресурсів;
- затягування процесів розслідування;
- порушення принципу безперервності антикорупційного процесу;
- зниження довіри до антикорупційних інституцій [65, с. 156].

У контексті інституційної системності ця проблема має особливо негативний вплив, оскільки замість узгодженої взаємодії формується ситуація розбалансованості системи, коли окремі суб'єкти діють автономно або навіть у конфлікті між собою. Це призводить до порушення логічного антикорупційного ланцюга та зниження загальної ефективності системи.

Однією з ключових системних проблем функціонування антикорупційної інфраструктури України є недостатній рівень координації на стратегічному рівні, що проявляється у фрагментарності антикорупційної політики, відсутності єдиного узгодженого підходу до визначення пріоритетів та неефективності реалізації довгострокових заходів. Незважаючи на наявність стратегічних документів, зокрема Антикорупційної стратегії, їх практична реалізація не завжди супроводжується належною міжвідомчою взаємодією [49].

Стратегічна координація передбачає узгодження діяльності всіх суб'єктів антикорупційної інфраструктури на рівні формування та реалізації державної політики. Вона включає визначення єдиних цілей, пріоритетів, механізмів їх досягнення, а також моніторинг і оцінку результатів. Проте на практиці окремі

органи часто діють автономно, орієнтуючись на власні завдання та інституційні інтереси, що призводить до розбалансованості всієї системи [65, с. 158].

Однією з причин такої ситуації є відсутність ефективного координаційного центру, який би забезпечував узгодженість дій усіх суб'єктів антикорупційної інфраструктури. Хоча окремі органи, зокрема НАЗК, виконують функції координації у сфері запобігання корупції, ці повноваження не завжди охоплюють усі аспекти антикорупційної діяльності, особливо у сфері правоохоронного реагування [11].

Суттєвим фактором є також недостатня узгодженість стратегічних і тактичних рішень. У деяких випадках заходи, передбачені стратегічними документами, реалізуються формально або без урахування реальних потреб і викликів. Це призводить до ситуації, коли стратегічні цілі залишаються декларативними, а їх вплив на практику є обмеженим [46, с. 408].

Окремо слід відзначити проблему відсутності єдиної системи моніторингу та оцінки ефективності антикорупційної політики. Недостатній контроль за виконанням стратегічних документів ускладнює виявлення проблемних аспектів і своєчасне коригування заходів. У результаті знижується результативність антикорупційної діяльності в цілому [49].

Недостатній рівень стратегічної координації призводить до порушення узгодженості дій між суб'єктами антикорупційної інфраструктури. Відсутність єдиного бачення та спільних підходів унеможливорює ефективну реалізацію антикорупційного ланцюга «НАЗК → НАБУ → САП → ВАКС», оскільки кожен елемент системи функціонує без належного стратегічного узгодження.

Важливою системною проблемою функціонування антикорупційної інфраструктури України є інформаційна несумісність та обмежений обмін даними між суб'єктами антикорупційної діяльності, що істотно ускладнює ефективну реалізацію їх повноважень і порушує принцип інституційної синергії. В умовах сучасного цифрового управління саме оперативний доступ до достовірної та повної інформації виступає ключовим фактором успішного виявлення та розслідування корупційних правопорушень [59].

Антикорупційна інфраструктура України передбачає функціонування значної кількості інформаційних систем і реєстрів, зокрема систем електронного декларування, державних реєстрів майна, судових рішень, фінансової звітності тощо. Проте на практиці ці системи часто є несумісними між собою, що унеможливорює автоматизований обмін даними та потребує додаткових процедур їх отримання й обробки [65, с. 160].

Однією з основних причин цієї проблеми є відсутність єдиної інтегрованої інформаційної платформи, яка б забезпечувала взаємодію між усіма суб'єктами антикорупційної інфраструктури. У результаті кожен орган функціонує у межах власних інформаційних ресурсів, що обмежує можливості комплексного аналізу даних та виявлення складних корупційних схем [49].

Суттєвим фактором є також обмеження доступу до інформації, пов'язані з правовими або технічними аспектами. У деяких випадках доступ до окремих реєстрів є частково закритим або потребує тривалих процедур погодження, що уповільнює процес отримання необхідних відомостей. Це особливо критично на етапі досудового розслідування, коли оперативність має вирішальне значення [59].

Інформаційна несумісність також проявляється у різних форматах і стандартах зберігання даних, що ускладнює їх інтеграцію та обробку. Відсутність уніфікованих підходів до формування та використання інформаційних ресурсів призводить до додаткових витрат часу та ресурсів на їх адаптацію.

Негативними наслідками цієї проблеми є:

- зниження оперативності виявлення корупційних правопорушень;
- ускладнення процесу доказування;
- зменшення ефективності аналітичної роботи;
- підвищення ризику втрати або неповного використання інформації [65, с. 161].

Обмежений обмін даними фактично розриває інформаційний зв'язок між суб'єктами антикорупційної інфраструктури. Наприклад, відсутність

оперативного доступу правоохоронних органів до результатів перевірок НАЗК або інших інформаційних ресурсів ускладнює своєчасне реагування на виявлені правопорушення та порушує логіку антикорупційного процесу.

Таким чином, проблема інформаційної несумісності та обмеженого обміну даними є однією з ключових перешкод на шляху до підвищення ефективності антикорупційної системи. Її вирішення потребує впровадження інтегрованих цифрових рішень, уніфікації стандартів обробки даних, розширення доступу до інформаційних ресурсів та розвитку міжвідомчої взаємодії.

У результаті зазначених проблем порушується принцип безперервності антикорупційного процесу, що може призводити до ситуацій, коли навіть за наявності достатніх доказів справа не доходить до суду або завершується без належного результату [65, с. 150].

Таким чином, недостатній рівень інституційної синергії є системною проблемою, яка знижує ефективність всієї антикорупційної інфраструктури та потребує комплексного вирішення шляхом посилення координації, удосконалення правового регулювання та розвитку інформаційної взаємодії між суб'єктами.

3.2. Зарубіжний досвід протидії корупції в публічній сфері

Дослідження зарубіжного досвіду протидії корупції в публічній сфері має важливе значення для вдосконалення національної антикорупційної політики України, оскільки дозволяє виявити ефективні механізми, інструменти та інституційні моделі, які довели свою результативність у різних країнах світу. У сучасних умовах боротьба з корупцією набуває глобального характеру, а тому використання міжнародних практик є необхідною складовою формування ефективної антикорупційної системи [25].

Однією з найбільш успішних моделей протидії корупції є досвід Сінгапуру, який демонструє системний, послідовний і комплексний підхід до формування ефективної антикорупційної політики. Упродовж кількох

десятиліть ця держава змогла трансформуватися з країни з високим рівнем корупції у одну з найбільш прозорих і ефективно керованих держав світу, що стало результатом цілеспрямованої державної політики та високого рівня інституційної спроможності [60, с. 270].

Ключовим елементом антикорупційної системи Сінгапуру є Бюро з розслідування корупційних практик (Corrupt Practices Investigation Bureau — CPIB), яке функціонує як незалежний спеціалізований орган із широкими повноваженнями у сфері виявлення та розслідування корупційних правопорушень. CPIB підпорядковується безпосередньо главі держави, що забезпечує його інституційну автономію та мінімізує ризики політичного впливу. Особливістю його діяльності є можливість розслідування будь-яких осіб, незалежно від їхнього статусу, що реалізує принцип рівності перед законом [48, с. 13].

Важливою складовою сінгапурської моделі є жорстке антикорупційне законодавство, яке передбачає суворі санкції за корупційні правопорушення та спрощені процедури доведення вини. Зокрема, у законодавстві передбачено можливість притягнення до відповідальності навіть у випадках, коли посадова особа не може обґрунтувати законність походження своїх доходів, що значно підвищує ефективність боротьби з незаконним збагаченням.

Не менш важливим фактором є високий рівень матеріального забезпечення державних службовців, який мінімізує стимули до вчинення корупційних правопорушень. У Сінгапурі заробітна плата посадових осіб прив'язана до рівня доходів у приватному секторі, що сприяє залученню кваліфікованих кадрів і підвищенню доброчесності державної служби [60, с. 271].

Особливу увагу приділено мінімізації дискреційних повноважень та спрощенню адміністративних процедур. Чітка регламентація діяльності органів влади, автоматизація процесів і впровадження електронних сервісів значно зменшують можливості для зловживань і корупційних ризиків.

Суттєвим елементом є також формування антикорупційної культури в суспільстві. У Сінгапурі активно реалізуються освітні та інформаційні програми, спрямовані на підвищення рівня правосвідомості громадян і формування нетерпимості до корупції. Такий підхід забезпечує підтримку антикорупційної політики на рівні суспільства.

Сінгапурська модель демонструє високий рівень узгодженості між усіма суб'єктами антикорупційної діяльності. Превентивні, правоохоронні та судові функції реалізуються у тісній взаємодії, що забезпечує безперервність антикорупційного процесу та невідворотність відповідальності.

Не менш показовим є досвід Гонконгу, який вважається однією з найбільш ефективних моделей протидії корупції у світі завдяки комплексному підходу та високому рівню інституційної організації. У другій половині XX століття Гонконг мав значний рівень корупції, однак у результаті цілеспрямованих реформ вдалося створити ефективну антикорупційну систему, що базується на поєднанні превентивних, правоохоронних та освітніх заходів [48, с. 12].

Центральним елементом цієї системи є Незалежна комісія проти корупції (Independent Commission Against Corruption — ICAC), яка функціонує як автономний орган із широкими повноваженнями. Особливістю ICAC є її організаційна структура, що включає три взаємопов'язані напрями діяльності: оперативно-розшукову (розслідування корупційних правопорушень), превентивну (аналіз і усунення корупційних ризиків у діяльності органів влади) та освітню (формування антикорупційної культури в суспільстві) [60, с. 272].

Такий підхід забезпечує комплексність антикорупційної політики, оскільки дозволяє не лише реагувати на вже вчинені правопорушення, а й запобігати їх виникненню та формувати відповідні соціальні установки. Важливою рисою діяльності ICAC є її незалежність від інших органів влади, що гарантує об'єктивність розслідувань і мінімізує ризики політичного впливу [50].

Суттєвим елементом гонконгської моделі є активна взаємодія з громадськістю. ICAC проводить інформаційні кампанії, освітні програми та

залучає громадян до процесу виявлення корупційних правопорушень. Такий підхід сприяє формуванню високого рівня довіри до антикорупційних інституцій і підвищує ефективність їх діяльності.

Так, гонконгська модель демонструє високий рівень узгодженості між різними функціональними елементами антикорупційної системи. Поєднання розслідування, запобігання та освіти в межах одного органу дозволяє забезпечити безперервність антикорупційного процесу та ефективну координацію дій.

Водночас важливою складовою є жорстке правове регулювання та невідворотність покарання, що підкріплює діяльність антикорупційних органів і забезпечує їх результативність. У Гонконгу сформовано систему, в якій корупція є не лише правопорушенням, а й соціально неприйнятним явищем.

У країнах Європейського Союзу протидія корупції базується на комплексному поєднанні правових, інституційних та організаційних механізмів, що ґрунтуються на принципах верховенства права, прозорості, підзвітності та доброчесності публічної служби. Особливістю європейської моделі є відсутність універсального підходу: кожна держава формує власну антикорупційну систему з урахуванням національних традицій, однак усі вони орієнтуються на спільні стандарти, визначені на рівні ЄС та міжнародних організацій.

Важливою складовою антикорупційної політики в ЄС є високий рівень прозорості діяльності органів публічної влади. У більшості країн діє принцип відкритості публічної інформації, що забезпечує можливість громадського контролю за прийняттям управлінських рішень. Наприклад, у скандинавських країнах, зокрема у Швеції, доступ до офіційних документів є максимально спрощеним, що значно знижує корупційні ризики [43].

Суттєве значення має також розвинена система запобігання конфлікту інтересів. У країнах ЄС встановлені чіткі правила щодо сумісництва посад, декларування майна та доходів, а також обмеження щодо діяльності після звільнення з державної служби. Такі механізми дозволяють мінімізувати можливості для зловживання службовим становищем.

Особливістю європейської моделі є ефективна система внутрішнього та зовнішнього контролю. Внутрішній контроль здійснюється в межах державних органів через спеціалізовані підрозділи, тоді як зовнішній контроль забезпечується незалежними інституціями, включаючи рахункові палати, антикорупційні агентства та судові органи. Важливу роль відіграє також громадянське суспільство та засоби масової інформації [46, с. 410].

У країнах ЄС значна увага приділяється цифровізації публічного управління, що сприяє підвищенню прозорості та зменшенню людського фактору у прийнятті рішень. Використання електронних сервісів, відкритих реєстрів та автоматизованих процедур дозволяє суттєво знизити рівень корупційних ризиків та забезпечити ефективний контроль за діяльністю органів влади [59].

У контексті інституційної системності європейська модель характеризується високим рівнем узгодженості між різними суб'єктами антикорупційної інфраструктури. Превентивні, контрольні, правоохоронні та судові органи діють у тісній взаємодії, що забезпечує безперервність антикорупційного процесу та ефективність реалізації державної політики.

Водночас важливою особливістю є акцент на превентивних заходах, які розглядаються як пріоритетний напрям боротьби з корупцією. Запобігання корупційним ризикам здійснюється через удосконалення адміністративних процедур, підвищення прозорості та формування культури доброчесності.

У Німеччині антикорупційна політика характеризується високим рівнем правового регулювання, інституційної впорядкованості та превентивної спрямованості, що забезпечує ефективне функціонування механізмів запобігання і протидії корупції. На відміну від моделей із домінуванням спеціалізованих антикорупційних органів, німецька система базується на інтеграції антикорупційних функцій у загальну систему державного управління та правосуддя.

Ключовою особливістю є чітке нормативно-правове регулювання, яке визначає відповідальність за корупційні правопорушення, процедури їх

виявлення та розслідування, а також стандарти поведінки публічних службовців. Важливу роль відіграють положення кримінального законодавства, що передбачають сувору відповідальність за хабарництво, зловживання владою та інші корупційні діяння [46, с. 411].

Суттєвим елементом німецької моделі є розвинена система внутрішнього контролю в органах публічної влади. У більшості державних установ функціонують спеціальні підрозділи або уповноважені особи з питань запобігання корупції, які здійснюють моніторинг дотримання антикорупційних стандартів, аналіз ризиків та розробляють превентивні заходи. Такий підхід дозволяє виявляти потенційні корупційні ризики ще до їх реалізації.

Важливою складовою є також регулювання конфлікту інтересів та етичних стандартів державної служби. У Німеччині встановлені чіткі правила щодо несумісності посад, отримання подарунків, участі у комерційній діяльності та інших аспектів, які можуть створювати умови для корупційних зловживань.

Особливу увагу приділено децентралізації антикорупційної діяльності, що проявляється у розподілі повноважень між федеральними та земельними органами влади. Це дозволяє враховувати регіональні особливості та забезпечувати більш ефективний контроль на місцевому рівні [46, с. 412].

У контексті інституційної синергії німецька модель демонструє ефективну взаємодію між правоохоронними органами, прокуратурою та судами, що забезпечує узгодженість дій на всіх етапах антикорупційного процесу. Водночас значна увага приділяється саме превентивним заходам, які розглядаються як основний інструмент зниження рівня корупції.

Таким чином, антикорупційна політика Німеччини базується на поєднанні чіткого правового регулювання, ефективного внутрішнього контролю, високих етичних стандартів державної служби та узгодженої взаємодії між суб'єктами антикорупційної діяльності.

У Швеції важливу роль відіграє принцип максимальної відкритості та прозорості діяльності публічної влади, який є фундаментом національної антикорупційної політики. Шведська модель протидії корупції базується на

історично сформованій традиції публічності державного управління, що забезпечує високий рівень підзвітності посадових осіб і мінімізує можливості для зловживань [43].

Ключовим елементом є принцип відкритості офіційних документів (offentlighetsprincipen), відповідно до якого громадяни мають практично необмежений доступ до документів органів державної влади. Це створює ефективний механізм громадського контролю та дозволяє оперативно виявляти потенційні корупційні ризики.

Суттєве значення має також високий рівень довіри до державних інституцій і правової культури суспільства. У Швеції сформовано стійке негативне ставлення до корупції як соціально неприйняттого явища, що значною мірою знижує рівень її поширення.

Важливою складовою є ефективна система адміністративного контролю, яка включає діяльність омбудсмена, органів аудиту та інших незалежних інституцій. Вони здійснюють нагляд за дотриманням законності у діяльності органів публічної влади та розглядають скарги громадян.. Шведська модель характеризується узгодженою взаємодією між державними органами та суспільством. Саме поєднання відкритості, контролю та високих етичних стандартів забезпечує ефективність антикорупційної політики без необхідності створення великої кількості спеціалізованих органів.

Досвід Сполучених Штатів Америки демонструє ефективність поєднання кримінально-правових, адміністративних та інституційних механізмів протидії корупції, що забезпечують комплексний підхід до виявлення, розслідування та запобігання корупційним правопорушенням. Американська модель характеризується високим рівнем правового регулювання, розвиненою системою контролю та значною роллю незалежних інституцій.

Ключовим елементом є жорстке кримінальне законодавство, яке передбачає сувору відповідальність за корупційні правопорушення, включаючи хабарництво, зловживання службовим становищем та фінансові зловживання. Особливістю є активне застосування законодавства не лише щодо державних

службовців, а й у сфері взаємодії бізнесу та влади, зокрема через такі акти, як закон про корупційні практики за кордоном (FCPA) [50].

Важливу роль відіграють незалежні правоохоронні та наглядові органи, зокрема Міністерство юстиції США та Федеральне бюро розслідувань (FBI), які здійснюють розслідування корупційних злочинів. Вони мають широкі повноваження та сучасні інструменти для виявлення складних фінансових схем, що значно підвищує ефективність боротьби з корупцією [46, с. 413].

Суттєвим елементом американської моделі є розвинена система захисту викривачів (whistleblowers). Законодавство США передбачає гарантії захисту осіб, які повідомляють про корупційні правопорушення, а також можливість матеріального заохочення за надання інформації, що сприяє викриттю правопорушень. Це стимулює громадян і працівників організацій до активної участі у протидії корупції.

Важливою складовою є також прозорість фінансової діяльності та контроль за фінансуванням політичних процесів. У США діють чіткі правила щодо декларування доходів, фінансування виборчих кампаній та діяльності лобістів, що дозволяє зменшити вплив корупційних факторів на політичну систему.

Важливим є також досвід міжнародних організацій, які відіграють ключову роль у формуванні глобальних стандартів запобігання та протидії корупції, а також сприяють гармонізації національного законодавства та практики правозастосування. Їх діяльність забезпечує узгодженість підходів держав до боротьби з корупцією та формує універсальні механізми її подолання.

Провідне значення має діяльність Організації Об'єднаних Націй (ООН), яка розробила Конвенцію ООН проти корупції (UNCAC) — основний міжнародно-правовий акт у цій сфері. Конвенція встановлює стандарти криміналізації корупційних правопорушень, запровадження превентивних заходів, міжнародного співробітництва та повернення незаконно виведених активів. Вона є базовим орієнтиром для формування національних антикорупційних систем [46, с. 414].

Не менш важливою є діяльність Ради Європи, зокрема через Групу держав проти корупції (GRECO), яка здійснює моніторинг виконання антикорупційних стандартів державами-членами та надає рекомендації щодо вдосконалення їх законодавства та практики. Такий механізм сприяє підвищенню ефективності національних антикорупційних політик і забезпечує їх відповідність європейським стандартам [50].

Значний внесок у розвиток антикорупційної політики здійснює також Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), яка розробляє рекомендації щодо забезпечення доброчесності публічного сектору, боротьби з підкупом іноземних посадових осіб та підвищення прозорості державного управління. Особливу увагу приділено питанням корпоративної доброчесності та відповідальності бізнесу.

Важливим напрямом діяльності міжнародних організацій є розвиток механізмів міжнародного співробітництва, що включає обмін інформацією, спільні розслідування, екстрадицію правопорушників та повернення активів. Це є особливо актуальним в умовах транснаціонального характеру корупції.

Так, міжнародні організації виступають як наднаціональний координаційний елемент, який забезпечує узгодженість дій держав і сприяє інтеграції національних антикорупційних систем у глобальну мережу протидії корупції.

3.3. Шляхи вдосконалення правових механізмів протидії корупції

Удосконалення правових механізмів протидії корупції є ключовою умовою підвищення ефективності антикорупційної політики України та забезпечення належного функціонування всієї антикорупційної інфраструктури. Незважаючи на суттєві досягнення у формуванні нормативно-правової бази, сучасний стан правового регулювання потребує подальшого розвитку з урахуванням національних особливостей і міжнародних стандартів [46, с. 415].

Одним із ключових напрямів підвищення ефективності антикорупційної політики в Україні є удосконалення антикорупційного законодавства, яке має

забезпечувати чітке, системне та узгоджене правове регулювання у сфері запобігання та протидії корупції. Незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів, що регламентують цю сферу, їх зміст не завжди відповідає вимогам правової визначеності, узгодженості та стабільності.

Однією з основних проблем є наявність колізій та прогалин у законодавстві, що ускладнює його застосування на практиці. Різні нормативно-правові акти іноді містять суперечливі положення або не охоплюють окремі аспекти антикорупційної діяльності, що створює передумови для неоднакового тлумачення норм і знижує ефективність правозастосування.

Пріоритетним вектором удосконалення є уточнення правових дефініцій, зокрема понять «корупція», «корупційне правопорушення», «конфлікт інтересів», «неправомірна вигода» тощо. Нечіткість або оціночний характер цих категорій ускладнює їх застосування та може призводити до різного трактування у правозастосовній практиці [46, с. 416].

Суттєвого значення набуває також забезпечення стабільності антикорупційного законодавства. Часті зміни нормативно-правових актів негативно впливають на ефективність їх реалізації, створюють правову невизначеність та ускладнюють діяльність суб'єктів антикорупційної інфраструктури.

Не менш важливим є удосконалення механізмів відповідальності за корупційні правопорушення. Це передбачає підвищення ефективності кримінально-правових і адміністративних санкцій, а також забезпечення їх реального застосування. Важливо, щоб відповідальність була не лише суворою, а й невідворотною.

У контексті сучасних викликів актуальним є також адаптація законодавства до цифровізації публічного управління. Необхідно нормативно врегулювати використання електронних систем, автоматизованих процедур та цифрових інструментів у сфері антикорупційного контролю, що сприятиме підвищенню прозорості та зменшенню корупційних ризиків [59].

Важливим напрямом є гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема положеннями Конвенції ООН проти корупції, рекомендаціями GRECO та вимогами Європейського Союзу. Це забезпечить відповідність української антикорупційної системи міжнародним вимогам і сприятиме підвищенню її ефективності [25].

Таким чином, удосконалення антикорупційного законодавства має бути спрямоване на підвищення його якості, узгодженості, стабільності та відповідності сучасним викликам, що є необхідною умовою ефективної протидії корупції.

Пріоритетним напрямом підвищення ефективності антикорупційної політики є посилення механізмів правозастосування, оскільки навіть найбільш досконале законодавство не забезпечує результативності без належної практики його реалізації. У цьому контексті ключового значення набуває забезпечення реального виконання норм антикорупційного законодавства, підвищення якості діяльності правоохоронних і судових органів, а також формування сталої правозастосовної практики [65, с. 165].

Однією з основних проблем є відсутність єдності правозастосовної практики, що проявляється у різному тлумаченні норм антикорупційного законодавства судами та правоохоронними органами. Це призводить до неоднакових підходів у кваліфікації правопорушень і призначенні покарань, що підриває принцип правової визначеності та справедливості [46, с. 417].

У зв'язку з цим важливим є забезпечення єдності судової практики, зокрема шляхом узагальнення судових рішень, вироблення правових позицій та підвищення ролі вищих судових інстанцій у формуванні єдиних стандартів правозастосування.

Суттєвим аспектом є також підвищення якості досудового розслідування. Ефективність кримінального провадження у справах про корупцію значною мірою залежить від повноти зібраних доказів, дотримання процесуальних вимог та професійного рівня слідчих і прокурорів. Недоліки на цьому етапі можуть призводити до виправдувальних вироків або закриття справ.

Не менш важливим є удосконалення процесуальних процедур, що регулюють розслідування та судовий розгляд корупційних правопорушень. Це включає спрощення процедур доказування, скорочення строків розгляду справ та забезпечення належного процесуального контролю.

Особливого значення набуває посилення взаємодії між суб'єктами антикорупційної інфраструктури. Ефективне правозастосування можливе лише за умови узгоджених дій між НАЗК, правоохоронними органами, прокуратурою та судами, що забезпечує безперервність антикорупційного процесу.

Ключовим вектором є також впровадження сучасних аналітичних і цифрових інструментів у правозастосовну діяльність, що дозволяє підвищити ефективність виявлення корупційних правопорушень, обробки інформації та доказування.

Також важливим вважаємо зміцнення інституційної спроможності суб'єктів антикорупційної інфраструктури. Це включає підвищення рівня їх незалежності, професійної підготовки кадрів, а також належне ресурсне забезпечення. Особливу увагу слід приділити розвитку механізмів взаємодії між суб'єктами, що сприятиме підвищенню рівня інституційної синергії.

Не менш значущим є розвиток цифрових інструментів і технологій у сфері протидії корупції. Впровадження інтегрованих інформаційних систем, електронного урядування, автоматизованих процедур контролю та відкритих реєстрів дозволяє підвищити прозорість діяльності органів влади та мінімізувати корупційні ризики [59].

Окрему увагу слід приділити удосконаленню механізмів фінансового контролю, які є одним із ключових інструментів запобігання та виявлення корупційних правопорушень у сфері публічного управління. Ефективний фінансовий контроль дозволяє своєчасно виявляти невідповідності між доходами та витратами посадових осіб, а також запобігати незаконному збагаченню [65, с. 166].

Важливим напрямом є підвищення ефективності системи електронного декларування, яка виступає базовим елементом фінансового контролю.

Необхідно забезпечити повноту та достовірність поданих декларацій, удосконалити механізми їх автоматизованої перевірки, а також посилити відповідальність за подання недостовірних відомостей [50].

Суттєвого значення набуває розвиток механізмів виявлення незаконного збагачення, що передбачає вдосконалення правового регулювання та розширення можливостей аналізу фінансової інформації. Важливо забезпечити ефективну взаємодію між суб'єктами антикорупційної інфраструктури та органами фінансового контролю для своєчасного реагування на виявлені порушення [46, с. 418].

Не менш важливим є інтеграція інформаційних ресурсів та реєстрів, що дозволить здійснювати комплексний аналіз фінансового стану посадових осіб. Об'єднання даних з різних джерел (податкових, банківських, майнових реєстрів) сприятиме підвищенню ефективності перевірок і зменшенню можливостей для приховування активів.

У контексті інституційної синергії удосконалення фінансового контролю передбачає тісну взаємодію між НАЗК, правоохоронними органами, податковими службами та іншими суб'єктами. Саме узгодженість їх дій забезпечує безперервність процесу виявлення, перевірки та притягнення до відповідальності за фінансові правопорушення.

Крім того, важливим є підвищення прозорості фінансових процесів у публічному секторі, зокрема через розвиток відкритих бюджетів, електронних закупівель та публічної звітності. Це сприяє залученню громадськості до контролю за використанням державних ресурсів.

У контексті європейської інтеграції України особливого значення набуває гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема вимогами Європейського Союзу, ООН та інших міжнародних організацій. Це сприятиме підвищенню ефективності антикорупційної політики та зміцненню міжнародного співробітництва [25].

Крім того, значущим є формування культури доброчесності та підвищення рівня правової свідомості суспільства. Правові механізми будуть

ефективними лише за умови їх підтримки на рівні суспільства, що вимагає реалізації освітніх і просвітницьких заходів.

Таким чином, вдосконалення правових механізмів протидії корупції має здійснюватися комплексно, з урахуванням необхідності підвищення якості законодавства, ефективності правозастосування, інституційної спроможності та рівня цифровізації.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило сформулювати комплексні узагальнення щодо правових засад протидії корупції в системі публічного управління, її сутності, причин виникнення, механізмів функціонування та перспектив удосконалення антикорупційної політики в Україні.

Насамперед встановлено, що корупція є складним, багатовимірним соціально-правовим явищем, яке не зводиться лише до окремих складів корупційних правопорушень. Вона має системний характер і проявляється на різних рівнях функціонування публічної влади — від стратегічного планування та розподілу ресурсів до щоденних управлінських рішень, процедур надання адміністративних послуг, контролю та нагляду. У цьому контексті корупцію доцільно розглядати як механізм деформації управління, що підміняє публічний інтерес приватним та веде до стійких негативних трансформацій інституційної практики.

Сутність корупції полягає у використанні владних повноважень (або пов'язаних із владою можливостей) у приватних інтересах, що спричиняє порушення принципів верховенства права, законності, рівності перед законом, а також знижує ефективність і результативність державних інституцій. Внаслідок цього формуються “стійкі корупційні практики”, які відтворюються завдяки прогалинам у регулюванні, слабким інституційним механізмам контролю та низькому рівню невідворотності відповідальності.

Аналіз теоретико-правових підходів до визначення корупції засвідчив відсутність єдиного універсального трактування цього поняття, що зумовлено багаторівневою природою явища та різними акцентами дослідників. Частина підходів розглядає корупцію через призму правопорушень і юридичної відповідальності, інші — через механізми ухвалення управлінських рішень та інституційні дисфункції, ще інші — через соціально-економічні та політичні передумови. Водночас узагальнення наукових і нормативних підходів дає підстави трактувати корупцію як комплексне явище, яке включає соціальні, економічні, політичні та правові компоненти. Саме тому її протидія не може бути

зведена до вузького “карального” напрямку, а потребує застосування системного підходу, що поєднує превенцію, виявлення, доказування, санкціонування та відновлення порушених суспільних відносин.

Історико-правовий аналіз показав, що корупція супроводжує державність упродовж усіх етапів її розвитку, однак підходи до боротьби з нею еволюціонували від фрагментарних заходів (реагування на окремі факти корупційних діянь) до формування комплексних антикорупційних систем. В Україні суттєві якісні зміни у цій сфері відбулися після 2014 року, коли було створено спеціалізовану антикорупційну інфраструктуру, посилено механізми фінансового контролю, підвищено інституційну спроможність окремих органів та розпочато гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами. Важливо, що цей процес супроводжувався не лише нормативними реформами, а й зміною фокусу — від декларативних принципів доброчесності до практичного механізму контролю, розслідування і судового розгляду.

У ході дослідження встановлено, що причини корупції мають комплексний характер і включають соціально-економічні, політичні, інституційні та психологічні чинники. До ключових детермінант належать: низький рівень матеріального забезпечення окремих категорій посадових осіб; соціальна нерівність і нерівномірність доступу до ресурсів; політична нестабільність та вплив ситуативних інтересів; недосконалість законодавства та наявність прогалин або колізій; слабкість інституційного контролю та недостатній рівень правозастосування. Водночас не менш значущою є деформація морально-етичних цінностей, толерування корупційних практик у суспільстві та формування “норм” поведінки, за яких корупція розглядається як прийнятний інструмент. Сукупність зазначених факторів, зокрема інституційна слабкість держави та недостатній рівень ефективної роботи механізмів виявлення й доказування, створює умови для безкарності та відтворення корупційних ризиків.

Окрему увагу приділено аналізу наслідків корупції, які мають глибокий і системний характер. Корупція негативно впливає на економічний розвиток

держави, спричиняє неефективне використання бюджетних і позабюджетних ресурсів, деформує конкурентне середовище через “нерівний доступ” до державних можливостей, знижує інвестиційну привабливість і довіру з боку міжнародних партнерів. Вона також поглиблює соціальну нерівність, оскільки корупційні практики перерозподіляють можливості на користь окремих груп. У довгостроковій перспективі корупція становить загрозу національній безпеці, оскільки послаблює інституційну спроможність держави, підриває легітимність публічної влади та створює передумови для соціальної напруги, дестабілізації суспільства та зниження керованості державними процесами.

Дослідження інституційної системи протидії корупції показало, що сучасна антикорупційна інфраструктура України має комплексний характер і включає превентивні, правоохоронні, процесуальні та судові органи, а також суб’єктів управління активами, фінансового контролю та інституцій громадського контролю. Водночас ефективність цієї системи значною мірою залежить від рівня інституційної синергії між її елементами. Недостатня координація, дублювання повноважень або “розриви” у компетенціях, інформаційна несумісність і затримки у взаємодії між органами знижують результативність антикорупційної політики та інколи призводять до втрати доказів, уповільнення процедур або зменшення якості управлінських рішень на рівні системи.

Аналіз зарубіжного досвіду засвідчив, що найбільш ефективні антикорупційні моделі базуються на поєднанні жорсткого правозастосування, високого рівня інституційної незалежності, прозорості управління та активної участі громадянського суспільства. Досвід таких держав, як Сінгапур, Гонконг, а також країн ЄС і США, свідчить: успішна протидія корупції можлива лише за умови наявності політичної волі, стабільності інституцій, системності реформ, високої правової культури та безперервності антикорупційних процедур. Окремо підкреслюється значущість превентивного компоненту: стандарти доброчесності мають підкріплюватися управлінськими механізмами —

прозорими закупівлями, належним фінансовим контролем, етичними правилами та цифровими інструментами зниження корупційних ризиків.

У результаті дослідження обґрунтовано, що вдосконалення антикорупційної політики в Україні має здійснюватися за такими основними напрямками:

1. Підвищення якості антикорупційного законодавства шляхом усунення прогалин, колізій і надмірної дискреції, забезпечення його внутрішньої узгодженості та стабільності.
2. Забезпечення ефективності правозастосування через розвиток спроможності відповідних органів, посилення доказової бази, стандартизацію процесуальних підходів та реальну невідворотність відповідальності.
3. Удосконалення механізмів фінансового контролю (декларування, перевірки, виявлення невідповідностей) та підвищення їх практичної результативності, зокрема шляхом ефективної взаємодії між суб'єктами контролю.
4. Цифровізація управлінських процесів як інструмент зменшення корупційних можливостей: автоматизація процедур, електронні реєстри, стандартизовані алгоритми прийняття рішень, мінімізація людського фактору в “ризикових” процедурах.
5. Підвищення інституційної взаємодії між суб'єктами антикорупційної інфраструктури: чіткі протоколи співпраці, обмін інформацією на основі сумісних стандартів, визначення відповідальності за “вузькі місця” у процесі.
6. Формування культури доброчесності та правової свідомості через системну просвіту, етичні стандарти в публічній службі, підтримку професійних спільнот, а також посилення ролі громадського контролю.

Таким чином, корупція в системі публічного управління є складною системною проблемою, що потребує комплексного, міждисциплінарного та довгострокового підходу до її вирішення. Ефективна протидія цьому явищу

можлива лише за умови поєднання правових, інституційних, економічних і соціальних заходів, спрямованих одночасно на усунення наслідків корупції та її глибинних причин.

Отже, досягнення реальних результатів у боротьбі з корупцією в Україні можливе лише за умови забезпечення цілісності антикорупційної системи, підвищення її дієвості та формування нової управлінської культури, заснованої на принципах прозорості, підзвітності, професійної доброчесності та верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
4. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
5. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
6. Про звернення громадян : Закон України від 02 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр>
7. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11 лютого 2015 р. № 183-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19>
8. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>
9. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07 червня 2001 р. № 2493-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
10. Про засади державної антикорупційної політики на 2021 – 2025 роки: Закон України № 2322-IX від 20.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2322-20>
11. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII у редакції від 04.05.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
12. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023 – 2025 роки: Постанова Кабінету Міністрів України № 220 від 4 березня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/220-2023-%D0%BF>
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення у редакції від 23. 06. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>

14. Кримінальний кодекс України у редакції від 19.05.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>
15. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. Копотуна І. М. – К.: Вид. «Центр учбової літератури», 2024. 1352 с.
16. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України № 1698-VII у редакції від 10.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1698-18>
17. Про Державне бюро розслідувань: Закон України № 794-VIII у редакції від 31.03. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>
18. Про організацію роботи із запобігання та виявлення корупції в умовах воєнного стану. Лист НАЗК від 21.03.2022 № 20-13/10165-22. URL: https://media-www.npu.gov.ua/npupreprod/sites/1/Docs/Zapobigannia_korupcii/lyst_nazk.pdf.
19. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України № 772-VIII у редакції від 16. 05. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>
20. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів : Закон України від 17 жовтня 2019 р. № 198-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-20>
21. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України № 2447-VIII у редакції від 30. 12. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2447-19>
22. Про державну службу: Закон України № 889-VIII у редакції від 30.06.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
23. Національна економічна стратегія на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>.
24. Наказ Національне агентство з питань запобігання корупції від 27.05.2021 № 277/21 «Про затвердження Типового положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та

виявлення корупції» Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 липня 2021 р. за № 914/36536. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0914-21#Text>.

25. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : міжнародний документ від 31 жовтня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

26. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією : міжнародний документ від 27 січня 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101

27. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією : міжнародний документ від 04 листопада 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102

28. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : міжнародний документ від 15 листопада 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789

Спеціальна література:

29. Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією: наук.-практ. коментар / С. С. Чернявський, Р. А. Сербин, І. Д. Пастух та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 90 с.

30. Актуальні проблеми протидії корупції в умовах воєнного стану : мат-ли міжн. наук.-практ. конф. Науково-дослідний інститут публічного права. 15 лютого 2024 р. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. 156 с.

31. Антикорупційне право та основи Е-декларування : навч.-метод. посіб. (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання) [Електронне видання] / А. Кубаєнко, О. Крижановська ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2023. – 150 с. – Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/25591>

32. Бойко О.В. Інновації в публічному управлінні: зарубіжний досвід та українські реалії. Київ: Ніка-Центр, 2020. 344 с.

33. Бондаренко О. С. Роль і напрями діяльності громадськості в реалізації антикорупційних реформ // Право і безпека – Law and Safety. – 2023. – № 4 (91). – DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.4.07>

34. Буга Г. С. Досвід зарубіжних країн в боротьбі із запобігання корупції // Правова позиція. № 1 (38). 2023. С. 149 – 152.
35. Василенко І.С. Модернізація публічного управління в умовах цифровізації: міжнародний досвід і перспективи для України. Київ: Наукова думка, 2021. 234 с.
36. Василенко О. Ю. Удосконалення засад адміністративної відповідальності за вчинення пов'язаних з корупцією правопорушень в Україні // Правові новели: науковий юридичний журнал. 2023. № 19. С. 57–63.
37. Вознюк А. А. Корупційні кримінальні правопорушення: концептуальні проблеми в контексті реформування кримінального законодавства України // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2020. № 2 (20). С. 21–32.
38. Гарбінська-Руденко А. В., Глух М. В. Поняття корупції в системі публічного управління: теоретико-правовий аспект // Правова держава. – 2025. – № 58. – С. 50–60. – DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.58.330994>
39. Гритенко О. А. Деякі спірні питання кримінально-правової протидії корупції у сфері спорту // Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1–2. С. 82–86.
40. Дейнека О. Г., Дзядук Г. О. Антикорупційна діяльність у сфері публічного управління та адміністрування: конспект лекцій. Харків: УкрДУЗТ, 2022. 51 с.
41. Інструменти знань для науковців і фахівців. Серія модулів з протидії корупції. Модуль 9. Корупція у сфері освіти. Відень: Управління ООН з наркотиків і злочинності. 2021. 38 с.
42. Кириленко, П. О. (2023). Доброчесність в публічному управлінні: від ідеалу до інструменту запобігання корупції. *Ефективність державного управління*, 1(74/75), 31–35. <https://doi.org/10.36930/507405>
43. Ковальчук М. О., Мкртчян Р. С. Публічний контроль у сфері запобігання корупції // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного

університету. Сер.: Юриспруденція. – 2021. – № 54, т. 1. – DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.54.1.10>

44. Коліуш О. Л. Корупційні ризики у сфері надання адміністративних послуг: адміністративно-правові засади протидії : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2020. 201 с.

45. Колодяжний М.Г. Стратегії обмеження корупції в Україні. Запобігання корупції у приватному секторі : матеріали наук.-практ. онлайн «круглого столу», присвяченого 25-річчю із дня створення НДІ вивчення проблем злочинності та 95-річчю із дня народження акад. Володимира Сташиса (м. Харків, 1 лип. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 72–76.

46. Коломойцев В. І. Правове регулювання боротьби з корупцією як одна з вимог набуття членства в ЄС. // Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 1. С. 401–404.

47. Косач І. Запобігання корупції в органах державної влади в контексті економічної безпеки. Вісник Хмельницького національного університету. 2022. № 2, т. 2. С. 237-241.

48. Костюков В. О. Феномен корупції та антикорупційних практик у системі публічної служби: теоретичні аспекти // Публічне урядування. – 2025. – № 2 (43). – С. 7–15. – DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2025-2\(43\)-1](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2025-2(43)-1)

49. Лещенко А. Шляхи удосконалення системи запобігання корупції в державному та публічному управлінні України // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – 2025. – Вип. 33. – DOI: 10.35432/tisb332025331766

50. Лещенко А.В. Корупція в сучасній системі державного та публічного управління в Україні: теоретичні аспекти // Теорія та історія публічного управління. – 2024. – № 6. – DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.6/02>

51. Максименцева Н. О. Інституціоналізація корупції в системі вищої освіти в Україні // Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 7. С. 565–568.

52. Методичні рекомендації щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції»... 2022.
53. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / За заг. ред. Журавльова Д. В. – К.: Видавничий дім «Професіонал», 2021. – 832 с.
54. Никифорова Н. А. Загальносоціальні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з корупцією // Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 1. С. 543–546.
55. Павлов О. І. Корупція у футболі: актуальні проблеми в Україні та міжнародний досвід її запобігання // Правова держава. 2020. № 39. С. 48–52.
56. Пастух І. Д. Напрями вдосконалення законодавства у сфері запобігання та врегулювання конфлікту інтересів // Вісник Запорізького національного університету. 2020. № 4.
57. Пастух І.Д. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічно-правових відносинах засобами адміністративного права. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. К., НАВС, 2021. 518 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/18584>
58. Пінчук В.І. Виникнення корупційного складника в проходженні державної служби під час карантинних обмежень в органах Пенсійного фонду України. Волинський національний університет імені Лесі Українки, «Літопис Волині» №22, С. 112-116, DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.22.18>
59. Попело О. В. Протидія корупції в органах державної влади в контексті забезпечення економічної безпеки. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 3. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.3.4>.
60. Предко М. Вплив корупції на систему публічного управління в Україні // Літопис Волині. – 2022. – № 27. – С. 262–267. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.27.43>

61. Сербін Р. А. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією у Збройних силах України // Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4.
62. Сметаніна Н. В. Політика протидії корупції – шляхи вдосконалення та сучасний стан // Аналітично-порівняльне правознавство. – 2023. – № 3. – DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.62>
63. Сметаніна Н. В., Таволжанський О. В. Моніторинг способу життя суб'єктів декларування у системі заходів фінансового контролю // Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 3.
64. Сорока С. Корупція як негативне явище суспільства // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. – 2025. – № 2 (46). – С. 294–301. – DOI: <http://doi.org/10.23939/law2025.46.294>
65. Трепак В. М. Система протидії корупції в Україні: теоретичний і прикладний аспекти // Вісник Запорізького національного університету. 2020. № 3.
66. Фролова Є. І. Адміністративний менеджмент : навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання) / Є. І. Фролова, Л. М. Корнута. - Одеса : НУ "ОЮА"; Кафедра адміністративного і фінансового права, 2021. - 82 с.
67. Янюк Н. В. Запобігання корупції на публічній службі... Riga : Baltija Publishing, 2020.
68. Ярошенко А. С., Кусайко І. Ю., Яшков К. В. Особливості здійснення фінансового контролю як засобу запобігання корупції // Вісник Запорізького національного університету. 2020. № 2.
69. Viacheslav Puzyrnyi, Margaryta Liutikova, Mykola Butko, Oksana Lashuk, Yuliia Olyfirenko. (2021). Legal Regulation and Ways to Overcome Corruption in The Authorities of Public Administration. International Journal of Computer Science & Network Security. Vol. 21 No. 12 pp. 293-299.